

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 17^{ΗΣ} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1991

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥΜΠΑ

ΕΠΙ ΤΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙ 100 ΕΤΩΝ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΧΑΝΣΕΝ

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΩΝ ΧΑΝΣΕΝ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΣΟΛΩΝΟΣ Π. ΚΥΔΩΝΙΑΤΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν εορτάζει σήμερα τὰ ἑκατὸν χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατον δύο ἐξεχόντων δανῶν Ἀρχιτεκτόνων, τῶν ἀδελφῶν Χριστιανοῦ καὶ Θεοφίλου Χάνσεν, στοὺς ὁποίους πολλὰ χρωστᾶ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐκ τούτων ὁ Χριστιανὸς ἀπέθανε τὸ 1883, ὁ δὲ νεώτερος Θεόφιλος τὸ 1891. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ ὀμιλία μου ἔχει τὸν γενικὸν τίτλον «ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΩΝ ΧΑΝΣΕΝ», τὰ ὁποῖα συμπίπτουν μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ κτηρίου τῆς Ἀκαδημίας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ 19ου αἰῶνος.

Εἶναι ὁ αἰὼν ποὺ παρουσίασε τὴν γνωστὴν πνευματικὴν ἀκμὴν, μὲ τὸν ὁποῖον συνεπορεύθη ἡ ἱστορία τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῶν δημιουργῶν της, ποὺ ἀμφότερα θὰ ἐπιχειρήσω νὰ σκιαγραφήσω.

Ἡ ἀκμὴ αὐτὴ ἦτο κληρονόμος τοῦ προηγηθέντος 18ου, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ αἰῶνος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡρωικαὶ προσωπικότητες τοῦ πνεύματος καὶ τῆς Τέχνης ὠδήγησαν τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν εἰς τὰς πλέον φωτεινὰς στιγμὰς του.

Ἡ εἴσοδος τοῦ 19ου αἰῶνος ἐχαιρετίσθη μὲ τοὺς κανονισμοὺς τῶν βοναπαρτείων λεγεόνων στὸ Μαρέγκο τοῦ Πεδεμοντίου μὲ τὴν περιφανῆ νίκην των ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν. Ἦτο 14 Ἰουνίου 1800. Ἀρχίζει μία ἐποχὴ, ταραγμένη στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς, κατὰ τὴν ὁποῖαν αἱ στρατιαὶ τοῦ Ναπολέοντος ἔκαμαν περιπατον ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, ἐνῶ ὁ ἴδιος τροποποιοῦσε κατὰ τὶς ὁρέξεις του, ἀπὸ χρόνον εἰς χρόνον, τὸν πολιτικὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης.

Ἐποχή γεωγραφικῶν ἀνακατατάξεων, ἡ ὁποία τερματίζεται ἀπότομα, ἕνα βροχερὸ ἀπόγευμα τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1815, στὴν πεδιάδα τοῦ βελγικοῦ Βατερλώ.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως οἱ πρώτες δεκαετίες τοῦ αἰῶνος πὸν ἔρχονταν ἦσαν παράξενες. Ἐνα πνευματικὸ σκίρτημα πὸν φώλιαζε παλαιότατα στίς ψυχές τοῦ ἀνθρώπου, ἐξεδηλώθη ἔντονα καὶ τοῦ ἄλλαξε τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ ἐνεργεῖν.

Ἦταν τὸ κίνημα τοῦ «Ρωμαντισμοῦ», κίνημα κατὰ τῆς νομοτελείας καὶ τοῦ δογματισμοῦ, πὸν ἀπαιτοῦσε ἡ κλασσικὴ παράδοσις καὶ πειθαρχία. Ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὄλοι διάβαζαν ἀπλήστως τὸν ἀπὸ τὸ 1774 πρωτοεκδοθέντα «Βέρθερον» τοῦ Γκαϊτε, πὸν ἦτο ἡ ἀποθέσις τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ τοῦ ὁποίου αἱ μεταφράσεις σ' ὄλες τίς εὐρωπαϊκῆς γλῶσσας δὲν πρόφταιναν νὰ ἐπανεκδίδωνται.

Παρόμοιαι κινήσεις ἐξεδηλώθησαν παντοῦ. Στὴν Ἀγγλία μὲ τοὺς ποιητὰς τῆς, Κήτς, Σέλλεϋ καὶ Μπάϋρον, στὴν Ἰταλία μὲ τὸν Λεοπάρντι, φανατικότερα ὅμως στὴν Γαλλία μὲ τὰ μυθιστορήματα τοῦ Σατωμπριὰν καὶ ἄλλων ρωμαντικῶν, ἀλλ' ἰδίως μὲ τὴν κίνησιν τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, ἡ ὁποία ἔφθασε μέχρι συμπλοκῆς, κατὰ τὴν πρώτην παράστασιν τοῦ «Ἐρνάνη» τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1830 στὴν *Comédie Française*. Μάχη τῶν ἐξάλλων κοκκινογελέκων Ρωμαντικῶν — «Chevelus», ὡς ἐλέγοντο, κατὰ τῶν σοβαρῶν κλασσικῶν, τῶν «Perruques».

Στὴν Ἑλλάδα ὁ Ρωμαντισμὸς εἰσήλασε μὲ μεταφράσεις, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐγχώρια ἔργα, ἰδίως μὲ τοὺς ὀλοφυρομένους στίχους τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου (1838-1895), μίμησιν τῶν «*vers larmoyants*» τῶν γάλλων συναδέλφων του, πὸν κατασυνγκινοῦσαν καὶ φανάτιζαν τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν.

Σημειώνεται ὅμως μιὰ ἀντινομία. Ἐνῶ ὄλοι οἱ ποιητὰ καὶ καλλιτέχνη ἐλέγοντο Ρωμαντικοί, ἡ τέχνη των δὲν ἔπανε νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ κλασσικὴ. Γιατὶ τὰς δύο τεχνοτροπίας δὲν τὰς ἐχώριζε βαθυτέρα φιλοσοφικὴ διαφορὰ. Καὶ αἱ δύο συνταίριαζαν τὴν νοσταλγία στὸ παρελθόν, μὲ μιὰν ἔντονον ροπήν σὲ κάποιο ὄνειρον. Κατὰ βάθος Ρωμαντισμὸς καὶ Κλαστικισμὸς συμβαδίζουν καὶ συχνὰ συμπύπτον.

Ἐπάρχον κλασσικώτερα ἔργα ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν πλέον μεγαλοφυῶν Ρωμαντικῶν, ὅπως εἶναι ἕνας Ντάντε, ἕνας Σαίξπηρ, ἕνας Λόπε-ντὲ-Βέγκα, ἕνας Θεοβάντες; Ὁ δὲ Γκαϊτε, ὁ ὁποῖος ἀπεκήρυξε τὸν «Βέρθερον», ὁ ἴδιος ἔγραψε τὴν κλασσικωτάτην «Ἰφιγένειαν». Καὶ ὁ δικὸς μας Σολωμὸς στὴν ἰδίαν χορείαν ἀνήκει.

Ὁ πόλεμος λοιπόν, κατὰ τὰς δεκαετίας αὐτάς, μεταξὺ τῶν Λογοτεχνῶν καὶ Καλλιτεχνῶν τῶν δύο κινήματων δὲν ἦταν παρὰ ἕνας «ἐμφύλιος πόλεμος». Ὁ ἐχθρὸς παραδοκοῦσε ἄλλοῦ. Ἦταν ὁ ἐπερχόμενος «Ρεαλισμὸς» καὶ οἱ διάδοχοί του, οἱ διάφοροι -ισμοί, αὐτοὶ πὸν διέλυσαν τὸ ὠραιότερον ὄνειρον τῆς Ἀνθρωπότητος.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλας ἀλλαγὰς ἐπεφύλασσαν ὁ 19ος αἰὼν. Ἡ κοινωμία σ' αὐτὸν ἀλλάζει μορφήν. Ἡ Εὐρώπη ἀρχίζει νὰ σοβαρευέται. Ἐπικρατεῖ ὁ Ἀστισμός, ὁ ὁποῖος ἀπλοποιεῖ τὴν ζωὴν. Ἐγκαταλείπονται οἱ φιοῦμπες, οἱ μακριεὲς κάλτσες καὶ οἱ περοῦκες. Σὲ λίγο καὶ τὰ κρινολίνα. Ἐπικρατεῖ ἡ ρεντικότη, τὸ «μπονζούρ».

Ἐπὶ τούτοις, στὸν αἰῶνα αὐτὸν, στερεώνονται αἱ Ἐπιστήμαι. Ὀριστικὰ ἡ Ἀλχημεία παραχωρεῖ τὴν θέσιν της στὴν Χημεία (Lavoisier). Ἡ Μεταφυσικὴ στὴν Φυσικὴ (Watt). Ἡ Ἀστρολογία, στὴν Ἀστρονομία (Laplace). Ἐπακόλουθον αἱ ἐφευρέσεις νὰ ἔρχονται βροχηδόν.

Στὴν Τέχνη ἡ ἀνέμελη καὶ ἑλαφρὰ ἐποχὴ τοῦ Ροκοκὸ ἀτονεῖ. Τισ ἐξωτικὲς μορφές τοῦ Watteau διαδέχονται οἱ σοβαρὲς ἱστορικὲς μορφές τοῦ David καὶ τὸν εὐτρόπελο Fragonard τὸν διαδέχεται ὁ αὐστηρὸς Ingres.

Στὴν Ἀρχιτεκτονικὴ τὸ παραμορφωμένον μπαρόκ (παράδειγμα Zwingler, στὴν Δρέσδη) ἀρχίζει νὰ ἀπλοποιεῖται. Οἱ ἀνασκαφές τῆς Πομπηίας, στὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος, ξεσκέπασαν μιὰ Τέχνην, πὸν ἤξερε νὰ συγκινή μετ' ἀπλοῦστερα μέσα.

Σὲ λίγο ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια τῶν Καλλιτεχνῶν καὶ ἀπὸ τὰ μυαλὰ τῶν Ἀρχιτεκτόνων ξεπηδᾷ μιὰ νέα Ἀναγέννησις, σὰν μιὰ ἐπιστροφή στὸ παρελθόν, μιὰ λατρεία στὴν ἑλληνικὴ Ἀρχαιότητα.

Ἕνας ἀκράτητος Κλασσικισμὸς, ρομαντικὸς ὅσον ποτέ, πλημμυρίζει, ὄχι μόνον τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ τὸν κόσμον ὀλόκληρον. Στὴν Ἀμερικὴ τὸ «Greek Revival» θριαμβεῖ, ἀπὸ τὴν New England μέχρι τὴν χρυσόλουστη Καλλιφόρνια. Ἡ μίμησις τοῦ «Κλασσικοῦ ἰδεώδους» κατακτᾷ τὴν Ἀνθρωπότητα. Ἡ ἐπικράτησις τοῦ Ὀδμητισμοῦ πὸν ἔφερε ὁ Διαφωτισμὸς συνηγορεῖ.

Ἡ Εὐρώπη, ρηγαγμένη ἀπὸ τὴν ναπολεόντειο λαίλαπα, γρήγορα συνέρχεται. Ἄλλὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ Ἀνακτοβούλια, κάτω ἀπὸ τὴν σκιὰ τῆς «Ἱερᾶς Συμμαχίας», σκληρύνουν τὴν στάσιν τους ἔναντι τῶν ὑπηκόων των, σὰν ἀντίδρασις στὶς διαρκῶς διαδιδόμενες φιλελεύθερες ιδέες τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

Εἶναι αὐτὲς πὸν ἀπαιτοῦσαν ἀλλαγὴν πολιτικῆς ἡγεσίας, Ἀστοὺς καὶ ὄχι Ἀριστοκράτας.

Στὴν πατριδα τῶν Χάνσεν, τὴν Δανιμαρκία, ὅπως τὴν ὀνόμαζαν, ἡ κατάστασις δὲν ἦταν καλύπτει. Οἱ βασιλιάδες της, πότε οἱ Φρειδερίκοι, πότε οἱ Χριστιανοί, δὲν τὰ πολυκατάφεραν. Προβλήματα ἐθνικὰ μάστιζαν τὴν μικρὴν αὐτὴν χώραν.

Ὁ Ναπολέων τὴν ὑποχρέωσε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον ἔναντιον τῆς Ἀγγλίας, γεγονός πὸν ἀνάγκασε τὸν Νέλσωνα, μετ' τὸν στόλον του, νὰ βομβαρδίσῃ τὴν Κοπεγχάγην καὶ μετὰ ἕνα χρόνον, τὸ 1808, μετ' ἀπόβασιν, νὰ δημιουργήσῃ κατοχὴν ἀπληρῆ, πὸν ἔκαμε τὴν ζωὴ δύσκολη στοὺς ἀγαθοὺς κατοίκους της.

Ἡ χώρα τῶν Βίκινς μαστιζόταν ἀπὸ κρίσεις. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1814 ἡ Δανία πολεμῶντας τὴν Σουηδία χάνει ὀλόκληρη τὴν Νορβηγία. Οἱ δὲ διαφορές της μὲ τὴν Πρωσσία, γιὰ τὴν κυριαρχία τοῦ Δουκάτου τοῦ Σλέσβιγκ καὶ τῆς Κομητείας τοῦ Χολστάϊν, αἰμορροοῦν τὴν χώραν ἄλλα πενήντα χρόνια, ὥσπου τὸ 1846 ἡ Δανία τοῦ Χριστιανοῦ 9ου ἀναγκάζεται νὰ παραχωρήσῃ στοὺς Πρώσσους τὶς ἐπαρχίες αὐτὲς χάνοντας ἔτσι τὰ 2/3 τοῦ πληθυσμοῦ της καὶ τὸ 1/3 τοῦ ἐδάφους της. Δὲν εἶναι λοιπὸν περίεργον, γιὰτὶ ὁ Χριστιανὸς Χάνσεν ἀναγκάστηκε νὰ ἐκπατριστῆ, ἐνῶ λίγο ἀργότερα, μετὰ ἕξι χρόνια, τὸ 1837 τὸν ἀκολουθεῖ μὲ ὑποτροφία καὶ ὁ ἀδελφός του Θεόφιλος.

Οἱ ἀδελφοὶ Χάνσεν ἀνῆκαν σὲ ὀνομαστὴ δυναστεία Καλλιτεχνῶν. Πρόγονός τους ἦταν ὁ *Christian Frederick Hansen*, ποὺ πέθανε τὸ 1800 σὲ ἡλικία 90 ἐτῶν. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ *Gaspar Harsdorf*, ὁ ὁποῖος ἐσπούδασε στὴν Γερμανία καὶ τὴν Ἰταλία. Διεκρίθη ὡς Ἀρχιτέκτων τοῦ ἀνακτόρου *Christian Borg*, ποὺ κάηκε δυὸ φορές, ὅπως καὶ τοῦ νεοκλασσικοῦ Δημαρχείου τῆς Κοπεγχάγης (1805-15). Ἀργότερα ἐγένετο Καθηγητὴς στὴν Δανικὴν Ἀκαδημίαν.

Ὁ νεώτερος *Hans Christian Hansen*, ποὺ σήμερον ἐορτάζομεν, εἶχε δύο μικρότεροὺς ἀδελφούς, τὸν *Constantin Hansen*, γεννημένον τὸ 1804, ὀνομαστὸν ζωγράφον, ποὺ ζωγράφησε τὶς τοιχογραφίες τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου Φρειδερίνουργικ καὶ τὸν κατὰ 10 χρόνια νεώτερον, τὸν *Theofil Hansen*, γεννημένον τὸ 1813, ἐπίσης Ἀρχιτέκτονα, ἀλλὰ καὶ ἄξιον ζωγράφον.

Εἶναι ὁ Ἀρχιτέκτων τοῦ κτηρίου ποὺ τώρα μᾶς στεγάζει.

Στὴν Δανία ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ εἶχε διαποτιστεῖ ἀπὸ τὸ κίνημα τοῦ Νεοκλασικισμοῦ, ποὺ ὁ γάλλος Ἀρχιτέκτων *Nicolas-Henri Jardin* (1720-1799), εἶχε ἤδη εἰσαγάγει ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα. Τὸ κίνημα ἐνίσχυε ἡ σκιὰ τοῦ μεγάλου δανοῦ Γλύπτου *Bertel Thorwaldsen* (1779-1844), ποὺ διέπρεψε στὴν Ρώμη, συνεχίζοντας τὴν κλασσικὴν παράδοσιν, τοῦ ἐπίσης ἐξόχου ἰταλοῦ Γλύπτου *Antonio Canova* (1757-1822). Καὶ οἱ δύο ἦσαν λάτρεις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς Τέχνης καὶ φανατικοὶ ἀπόστολοι τοῦ Νεοκλασικισμοῦ.

Ὁ Χριστιανὸς Χάνσεν, ἀφοῦ ἔκαμε λαμπρὰς σπουδὰς στὴν Ἀκαδημίαν τῆς Κοπεγχάγης, ὑπὸ τὸν νεοκλασσικὸν Ἀρχιτέκτονα *C. F. Hetsch*, τυχὼν χρυσοῦ μεταλλίου τὸ 1829, θεώρησε καθῆκον του, ὅπως ὅλοι οἱ ἀρχιτέκτονες τῆς Δύσεως, νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν χώραν ποὺ διεκδικοῦσε τὴν κηδεμονίαν τῆς ἀρχαίας κλασσικῆς Τέχνης, δηλαδὴ τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Χάνσεν, μὲ ὑποτροφίαν, πηγαίνει τὸ 1831 στὴν Ρώμη. Ἐκεῖ γνωρίζει ἀμέσως τὸν διάσημον συμπατριώτην του Τόρβαλντσεν. Αὐτὸς 28 ἐτῶν, ὁ Τόρβαλντσεν 63. Ὁ περιήγημος Γλύπτης *Canova* εἶχε πρὸ δεκαετίας ἀποθάνει.

Ὁ Χάνσεν μένει στήν Ρώμη 1 1/2 χρόνο. Ἐπισκέπτεται μουσεῖα καὶ μνημεῖα. Ἀσκεῖται σὲ ἐργαστήρια Καλλιτεχνῶν καὶ τὸ 1833 ταξιδεύει στήν *Napoli*, στήν *Pompeii* καὶ στήν *Katάνη* τῆς *Σικελίας*.

Ἐκεῖ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ κλασσικὴ Τέχνη στήν Ἰταλία εἶναι ἐτερόφωτη, δορυφόρος κάποιου ἄλλου ἄστρου, πὸν αὐτὸ εἶναι ἡ Ἑλλάς. Ρωμαντικός λοιπόν, καθὼς καὶ ἡ ἐποχὴ του, ζητᾷ στήν Ἑλλάδα νὰ γνωρίσῃ τὴν ἰδανικὴν χώραν, τὴν γεννήτρα τοῦ Κλασικισμοῦ.

Φθινόπωρο τοῦ 1833, ὁ τριαντάρης Χριστιανὸς Χάνσεν ξεκινᾷ μὲ ἰστιοφόρον ἀπὸ λιμάνι τῆς *Magna Grecia* καὶ μετὰ μίαν ἐβδομάδα κάμνει μιὰ πρώτη στάσιν ἀνεφοδιασμοῦ στήν ἀγγλοκρατουμένη *Κεφαλλονία*. Μετὰ τρεῖς ἡμέρες, δευτέραν στάσιν στήν *Μονεμβασία*. Ἐκεῖ ἀλλάζει πλοῖο γιατί τὸ δικό του πήγαινε στήν *Τουρκία* καὶ τέλος μετὰ ἄλλες δύο ἡμέρες ἀποβιβάζεται στὸ *Πασαλιμάνι* τοῦ *Πειραιῶς*.

Περναεῖ τυπικὰ ἀπὸ καραντίνα, πὸν βρισκόταν στήν σημερινὴ *Πλατεία Ἀλεξάνδρου* καὶ διανυκτερεύει στήν καλύβα πὸν εἶχε στήσει, δίπλα στήν *Δογὰνα*, τὸ παλαιὸ *τούρκικο* *τελωνεῖο*, ὁ θεσσαλὸς ἀγωνιστὴς τοῦ '21 *Γιαννακὸς Τζελέπης*, αὐτὸς πὸν ἔδωσε τὸ ὄνομά του στήν γνωστὴν ἀκτὴν.

Ὁ *Τζελέπης* ὑποδεχόταν καὶ προσέφερε τροφὴν καὶ ὕπνον στοὺς ἐπισκέπτας τῶν Ἀθηναίων. Ὁμως ὁ Χάνσεν ἔμεινε ἄνπνος. Ἐραγε αἰτία ἦταν ἡ ὑπερδιέγερσις ὅτι τὴν ἐπάυριον θὰ ἔβλεπε τὰς Ἀθήνας, ἢ ἡ πληθώρα τῶν *κουνουπιῶν*, ψύλλων καὶ ἄλλων ἐνοχλητικῶν ἐντόμων;

Λίαν προῖ, ἀπάνω σὲ γκαμήλα, ξεκινᾷ γιὰ τὰς Ἀθήνας. Πορεύεται ἐπάνω σὲ λασπωμένα μονοπάτια, ἀνάμεσα στὰ ὑπόλοιπα τοῦ ἀττικοῦ Ἑλαιῶνα, μέσα σὲ ἀκαλλιέργητα χωράφια, τέλματα καὶ ἔλη, μὲ τὴν ἀποπνικτικὴν ὄσμην τοῦ δηλητηριώδους φλόμου.

Διασχίζει τοὺς δύο βραχίονας τοῦ *Κηφισοῦ* ἐπάνω σὲ ἐτοιμόρροπες ξύλινες γέφυρες καὶ μετὰ τρίωρη πορείαν φθάνει στήν Πύρτα τοῦ *Δράκου*, πὸν ἀνῆκε στὸ τεῖχος τοῦ *Χασεκῆ*, κτισμένο τὸ 1779, σωζόμενο ἀκόμη, γιατί ἡ κατεδάφισις του ἄρχισε μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὁθωνοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἤτοι μετὰ τὸν *Δεκέμβριον* τοῦ 1834.

Συστημένος ἀπὸ συναδέλφους του, ὁ Χριστιανὸς Χάνσεν, ἀνεβαίνει κατ' ἐθθεῖαν στήν συνοικία *Πηγαδάκι*, βορείως ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, στὸν δρόμο, πὸν λεγόταν *Γερλάδα*, παραφθορὰν τοῦ *guirlande*, ἤτοι «ὁ παρίπατος» πὸν τριγυρίζει τὴν Ἀκρόπολιν.

Ἐκεῖ στὸ σημερινὸ *Ριζόκαστρο*, φθάνει στὸ φιλόξενο τριώροφο καὶ μόλις ἐπισκευασμένο σπίτι τοῦ Ἀρχιτέκτονα *Σταμάτη Κλεάνθη*, τὸ κατόπιν πρῶτο *Πανεπιστήμιον*.

Ὅταν τὸ βράδυ οἱ ἔνοικοί του ἤρχοντο ἕνας-ἕνας μὲ τὸ φανάρι στὸ χέρι καὶ

έμαζεύοντο γύρω στο τζάκι, ο Χάνσεν γνώρισε την διεθνή καλλιτεχνική συντροφιά τῶν ἐνοίκων. Γλώσσα συνεννόησης ἦτο ἡ γερμανική, ἀφοῦ οἱ περισσότεροι ἦσαν Βαβαροὶ ἢ Πρωῶσοι.

Ὁ καθένas, σὲ χωριστὸ δωμάτιο, σχεδίαζε τὶς προσωπικὲς του παραγγελίες.

Ὁ Ὑπολοχαγὸς Μηχανικοῦ Γουλιέλμος Weiler, τὸ Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο τοῦ Μακρυνγιάννη.

Ὁ Ἀρχιτέκτων Ἐδουάρδος Schaubert τὸ Νομισματοκοπεῖο, τὸ κατόπιν Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν, πὸν κατεδαφίστηκε τὸ 1938.

Ὁ Ἀρχιτέκτων Φρειδερίκος Stauffert, τὴ Βασιλικὴ Τυπογραφία, πὸν σώζεται ἀκόμη, πρῶην Πρωτοδικεῖο, καὶ τὸ παλαιὸ Δημοτικὸ Νοσοκομεῖο.

Ὁ Κλεάνθης, πὸν μόλις εἶχε τελειώσει τὸ σχέδιο τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, μὲ συνεργασία τοῦ Σάουμπερτ, σχεδίαζε τὶς λεπτομέρειες τῆς ἐπαύλεως τοῦ Ναυάρχου Μάλκολμ, πὸν κτιζόταν στὴν περιοχὴ Κυψέλης, σωζομένην ἀκόμη ὡς Ἀσυλον Ἀνιάτων.

Μαζὶ των ἦτο καὶ ὁ εἰκοσαεξαετής, ἀλλ' ἔμπειρος πρῶστος Ἀρχαιολόγος, Ludwig Ross, μόλις διορισθείς, Συντηρητῆς Ἀρχαιοτήτων, στοῦ Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν, καὶ ὁ ὁποῖος ἀποκτόνησε τὸ 1859 σὲ ἡλικία 53 ἐτῶν.

Ἄλλοι Γερμανοὶ ἦσαν ὁ βαναρὸς Ζωγράφος καὶ Λοχαγὸς τοῦ Βαβαρικοῦ Στρατοῦ Ludwig Kolenberger (1811-1892) καὶ ὁ τὸ 1834 ἀπὸ τὸν Βασιλέα Λουδοβίκον ἀποσταλεὶς ζωγράφος, 37ετής, χαϊδελβέργιος Karl Rottmann, αὐτὸς πὸν ζωγράφησε τὶς Ἑλληνικὲς πόλεις.

Ἡ μόνη παραφρονία ἦταν ὁ γάλλος Ἀρχιτέκτων Charles Laurant, πὸν τὸ 1837 ἔγινε Διδάσκαλος στοῦ ἀρτισύστατο Πολυτεχνεῖο μέχρι τοῦ 1840.

Ὁ Χάνσεν, πὸν ὄνειρεῦθηκε τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν φωτοστέφανον τῆς παλαιᾶς τῆς δόξης, ἀντικρῶζει ἕνα ἄθλιο τουρκοχώρι, μὲ λιγότερο ἀπὸ 10.000 κατοίκους, γεμᾶτο ἐρείπια, χωρὶς νερό, χωρὶς φῶς, χωρὶς ἀσφάλεια, μὲ Τούρκους ἀκόμη στὴν Ἀκρόπολιν.

Ἐπιεικῆς ὅμως καὶ αἰσιόδοξος, ὄχι μόνον προσαρμόστηκε στὶς περιστάσεις, ἀλλὰ ἀγάπησε τὴν Ἀθήνα καὶ πίστεψε στοῦ μέλλον τῆς, ὅπως γράφει σὲ γράμμα στὴν ἀδελφῆ του, ὅτι «μὲ τὸν καιρὸ θὰ γίνῃ ὡραία πόλις».

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Χάνσεν ἔμεινε 10 ὀλόκληρα χρόνια. Ἀρχικὰ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν Ἀρχαιολογία. Μαζὶ μὲ τὸν Ἀρχαιολόγο Ρὸς καὶ Ἐδουάρδο Σάουμπερτ ἀναστηλώνουν τὸν Ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης στὴν Ἀκρόπολιν, δημοσιεύοντες τὸ 1839 τὸ Α' μέρος βιβλίου των «Acropolis von Athen».

Τὸ 1837 ὁ Χάνσεν διορίζεται Διδάσκαλος Ἀρχιτεκτονικοῦ Σχεδίου στοῦ ἀρτισύστατο Πολυτεχνεῖο. Μετακομίζει ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Κλεάνθη, πὸν ἐν τῷ μεταξὺ νοικιάστηκε γιὰ Πανεπιστήμιο καὶ ἐγκαθίσταται στοῦ Ψυρρῆ, κοντὰ στοῦ Πολυτεχνεῖο, πὸν στεγαζόταν στὴν οἰκία Βλαχούτση, ὁδοῦ Πειραιῶς, τὸ κατόπιν Ὠδεῖον Ἀθηνῶν.

Συνδεθείς με φίλιαν με τὸν Ἀρχιτέκτονα Σάουμπερτ, πὸν εἶχε διορισθῆ Προϊστάμενος τοῦ Ἀρχιτεκτονικοῦ Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, ἐπιτηγᾶνει τὸ 1836 ἀνάθεσιν τῆς μελέτης τοῦ Ὁθωνείου Πανεπιστημίου, προκριθέντος τοῦ προσχεδίου του καὶ οὐχὶ ἀδίκως, ἔναντι ἄλλων Ἀρχιτεκτόνων, ὅπως τοῦ Κλεάνθη, τοῦ γάλλου *Boulangier* καὶ τοῦ γερμανοῦ *Lange*.

Με τὴν ἄφιξιν τῆς 19έτιδος Ἀμαλίας στήν Ἑλλάδα ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν Ἀθηνῶν παίρνει ἄλλες διαστάσεις.

Ὡς γνωστὸν ὁ δεκαοκταέτης Ὁθων ἦλθε στήν Ἑλλάδα τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1835 μαζὶ με τὴν Ἀντιβασιλείαν, ἡ ὁποία διοίκησε ἐπὶ 27 μῆνες, μέχρις ἐνηλικιώσεως τοῦ Ὁθωνος, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1835. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1836 ὁ Ὁθων, ἀφοῦ ἔβαλε τὸν θεμέλιον λίθον εἰς τὰ Ἀνάκτορα με σχέδια τοῦ Καθηγητοῦ Ἀρχιτέκτονος *Friedrich von Gärtner*, ἀναχωρεῖ μετὰ πεντάμηνον ἐξ Ἑλλάδος, διὰ τὰ ἐπανέλθη τὸν Φεβρουάριον 1837, με τὴν σύζυγόν του, τὴν 19έτιδα Ἀμαλίαν.

Ἡ Ἀμαλία διεκρίνετο γιὰ τὴν ἀρίστην ἀγωγὴν καὶ μόρφωσιν. Ἦτο ἀποφασιστική, πλήρης θάρρους, με ἔφος ἀρρενωπὸν καὶ φιλόδοξος. Ἀνεμίχθη κακῶς εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους, ὅπου ἔβλαψε καὶ αὐτὸ καὶ τὴν ἰδίαν. Συγχρόνως ὅμως μετελαμπάδενε τὸν δικὸν της πολιτισμὸν στήν ἀναγεννωμένην χώραν μας.

Πρωτοστατοῦσε σὲ κάθε πολιτιστικὴν ἐκδήλωσιν, ἐνέργειαν ἢ ἔργον, παρακάμπουσα τοὺς δισταγμοὺς τοῦ σχολαστικοῦ καὶ ἀναποφασίστου Ὁθωνος. Προχωροῦσε με τόλμην πρὸς ἐκπλήρωσίν των, ἰδίως εἰς ἐποχὰς τῆς Ἀντιβασιλείας της, πρᾶγμα πὸν συνέβη ἐξάκις, κατὰ τὰς ἀπουσίας Ὁθωνος ἐξ Ἑλλάδος.

Στὴν Ἀμαλίαν ὀφείλεται μέγα μέρος τῆς ἀναγεννήσεως τῶν Ἀθηνῶν, πὸν συνετελέσθη κατὰ τὴν δημιουργικὴν εἰκοσιπενταετίαν, ἀπὸ 1837 μέχρι τοῦ 1862.

Ἡ Ἀμαλία ἐγνώρισε τὴν Πρωτεύουσαν με 3-4 ὑπὸ ἐκτέλεσιν δημόσια κτήρια καὶ ἐλάχιστα ἰδιωτικά. Ὁ πληθυσμὸς ἦταν 15.000, γιὰ τὰ φθάση μετὰ εἰκοσαετίαν (1857) σὲ 40.000, με πληθυσμὸν Ἑλλάδος 1.000.000.

Ἡ δημιουργὸς καὶ οἰκοδόμος Βασίλισσα, με προτροπὰς καὶ προσκλήσεις σὲ χορηγούς, ἀκόμη με ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸ προσωπικὸν της ταμεῖον, δημιούργησε κλίμα ἀνοικοδομήσεως.

Καταπλήσσει τὸν μελετῶντα ὁ ἀριθμὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ ποιότης τῶν κατὰ τὸ ἀναφερθὲν διάστημα ἀνεγερθέντων Δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν κτηρίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀποφασιστικὴ ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τῆς Ἀμαλίας.

Ἀνεμίχθη ἐν πρώτοις ἐνεργῶς στὰ ἤδη ἐκτελούμενα ἔργα, γιὰ τὰ ἐπισπεύση τὴν ἀποπεράτωσίν τους. Π.χ. στὰ Ἀνάκτορα καὶ στὸ Πανεπιστήμιον, ὅπου ἔπεισε τὸν Ὁθωνα τὰ χρηματοδοτήση τὸ ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἰωνικὸν πρόστυλον.

Τὸ Πανεπιστήμιον θεμελιώθηκε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1839 στὴν ἔρημον τότε Πανεπιστημίον, παρισταμένων τῶν Βασιλέων, τῶν Δημοσίων Ἀρχῶν καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, μὲ τὰ παλληκάρια του καὶ τ' ἀσημένια ἄρματα τους. Λέγεται ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης, δείχνοντας στὸ βάθος τὸ ἀνεγειρόμενον παλάτι, πὸν βρισκόταν στὸν δεύτερον ὄροφον, εἶπε τὸ προφητικόν: «Αὐτὸ θὰ φάη ἐκεῖνο».

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γιὰ Παλάτι χρησίμευε διώροφος οἰκία ἐνοικιασμένη ἀπὸ τὸν χιώτην τραπεζίτην Δεκόζη - Βοῦρον, στὴν Πλατεία Νομισματοκοπείου, σημερινὴν Κλαυθμῶνος, πὸν εἶναι τὸ ἀκόμη σωζόμενον κτήριο, ὅπου τὸ «Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν».

Πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ὁ Ὅθων, ἐρχόμενος ὡς Βασιλεὺς εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐγκατεστάθη στὸ ἐπίσης διώροφον, ἐξ ὀκτῶ δωματίων συγκείμενον κτήριο τοῦ ἐπίσης χιώτη Α. Κοντόσταυλου, γωνία Σταδίου καὶ Κολοκοτρώνη, ὅπου σήμερα ἡ Παλιὰ Βουλή.

Σ' αὐτὸ ὁ Ὅθων, ἀνύπανδρος ἀκόμη, ἔμεινε ἐπὶ τετραετίαν μέχρι τὸ 1837. Ὅταν τὸ ἐγκατέλειπε τὸ κτήριο αὐτό, χρησίμευσε σὰν Ἐθνοσυνέλευσις τὸ 1843-44. Σ' αὐτὴν προήδρευσε τὸ πρῶτον ὁ Πανοῦτσος Νοταρᾶς, γεννημένος τὸ 1740, ἡλικίας τότε 103 ἐτῶν.

Ὅταν τὸ κτήριο ἐκὰν ἀπὸ ἄγνωστον αἰτίαν, ἡ Βουλὴ μετεκόμισε προσωρινῶς σὲ αἴθουσες τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μέχρις ὅτου τελειώσει ἓνα πλωθόκτιστον καὶ σανιδόπηκτον κτίσμα, πὸν ὁ λαὸς τὸ ἀποκαλοῦσε «παράγκαν».

Ἀνεγείρετο κοντὰ στὴν ἀτελείωτη ἀκόμη Βουλὴ, ἀκριβῶς ὅπου σήμερα τὸ κτήριο τοῦ Ο.Τ.Ε., γωνία Σταδίου καὶ Χ. Λαδᾶ. Τὸ κτίσμα εἶχε δύο πόρτες καὶ παράθυρα, μόνον ἀπὸ δυσμᾶς. Γραφεῖα προεβλέφθησαν ὑπὸ τὰ θεωρεῖα καὶ ἓνα ἰδιαιτέρου θεωρεῖο γιὰ τοὺς Βασιλεῖς.

Τὸ πρόχειρον αὐτὸ κτίσμα κατεδαφίσθη ὅταν τελείωσε τὸ κτήριο τῆς Βουλῆς, τέλει τοῦ 1875, ὅπου ἡ Βουλὴ ἐγκατεστάθη.

Οἱ βασιλεῖς μετεκόμισαν ἀπὸ τοῦ Βούρου πρὸς τὰ μεγάλα Ἀνάκτορα τὸν Αὔγουστον τοῦ 1843.

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦν μερικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου ἡ Ἀμαλία πρωτοστάτησε κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετίαν τῆς δράσεώς της.

Τὸ 1837 ἀρχίζει τὸ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον. Τὸ 1840 ἡ Ριζάρειος Σχολή. Τὸ 1843 ἡ Μητρόπολις. Τὸ 1843 τὸ Ἀστεροσκοπεῖον. Τὸ 1846 τὸ Ἀρσάκειον. Τὸ 1847 τὸ Ὀφθαλματρεῖον. Τὸ 1850 τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον. Τὸ 1852 ἡ Στρατιωτικὴ Φαρμακαποθήκη. Τὸ 1855 τὸ Ἀμαλίειον. Τὸ 1857 τὸ Βαρβάκειον. Τὸ 1858 ἡ Παλιὰ Βουλὴ, τὸ 1859 ἡ Ἀκαδημία.

Μὲ προτροπὴν τῆς ἐπίσης ιδρύθησαν τὸ πρῶτον Μαιευτήριον, τὸ Κακουρογοδικεῖον, οἱ Βασιλικοὶ Σταῦλοι.

Ἡ Ἀμαλία, μολοντί διαμαρτυρομένη ἢ ἴδια καὶ καθολικὸς ὁ ἄνδρας τῆς, ἐνίσχυσε τὸ κτίσιμο ὀρθοδόξων Ναῶν. Μὲ χρήματά τῆς ἐνίσχυσε τὸ κτίσιμο τῆς Μητροπόλεως, τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τὸ 1840, τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Καρύκη, τὸ 1845, τοῦ Ἁγίου Διονυσίου Καθολικῶν, τὸ 1853, τὴν ἐπισκευὴν τῆς Ρωσικῆς ἐκκλησίας κλπ.

Τὴν ἰδίαν εἰκοσιπενταετίαν ιδρύεται Ἀνρικὸν Θέατρον, μὲ πρώτην παράστασιν στὸ Θέατρον Μπούκουρα, τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐποχῆς: «Λονκία ντὶ Λαμερμούρ» τοῦ Ντοιζέτι, μὲ ἠθοποιοὺς ἰταλοὺς, τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1840. Παρευρέθησαν οἱ Βασιλεῖς, ἢ δὲ Ἀμαλία ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε τὴν δημιουργίαν Ἑλλήνων ἠθοποιῶν.

Λάτρις τοῦ πρασίνου, μὲ μεγάλους κόπους καὶ μὲ προσωπικὰ τῆς ἔξοδα, δημιούργησε τὸν «Βασιλικὸν κήπον». Ἐπίσης τοὺς κήπους τοῦ Θησείου, τῆς Κλαυθμῶνος, τῆς Πλατείας Συντάγματος, τῆς Βουλῆς. Συνέβαλε στὴν φύτευσιν δενδροστοιχιῶν, εἰς τὰς ὁδοὺς Φαλήρου, σημερινῆ Ἀμαλίας, Σταδίου κλπ. Θὰ πρασίνιζε δὲ ὄλην τὴν Ἀττικὴν, ἃν δὲν εἶχε, ὅπως ἔλεγε, δύο μεγάλους ἔχθρους. Τὴν ἔλλειψιν ὕδατος καὶ τὴν ὑπαρξιν κατσικιῶν.

Ἐνδιαφεροθεῖσα διὰ τὴν Ἐκπαίδευσιν, ἐφρόντισε νὰ ἰδρυθοῦν Δημόσια Σχολεῖα καὶ ἐνίσχυε τὰ ἰδιωτικά, ἰδίως τὰ Παρθεναγωγεῖα. Ἡ ἴδια καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τῆς δὲν ἔλειψε ποτὲ ἀπὸ τὰς ἐπισήμους ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις τοῦ Ἀρσακείου, ὅπου ἐτήγανε ἔφιππος.

Βαθεῖα γνώστις τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἢ Ἀμαλία, ὅπως καὶ ὁ Ὅθων, ἔδειξαν μέγα ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς ἀρχαιότητες. Τότε ἀνεστηλώθησαν πολλὰ Μνημεῖα, ὅπως ὁ Ναὸς Ἀπτέρου Νίκης, τὸ Θέατρον Ἡρώδου Ἀττικοῦ, τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀσικράτους κλπ.

Κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετίαν αὐτὴν ιδρύθη ἡ Σχολὴ Ζωγραφικῆς (1840). Τὸ 1841 ἢ «Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία». Τὸ 1841 ἢ Ἐθνικὴ Τράπεζα, τὸ Χρηματιστήριον, τὸ Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον τὸ 1842. Τὸ «Σχολεῖον Τεχνῶν», ἦτοι τὸ πρῶτον Πολυτεχνεῖον, τὸ 1843 ἢ Στρατιωτικὴ Σχολὴ Μουσικῆς καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς, τὸ 1846 ἢ Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή.

Ἡ Ἀμαλία μὲ τὸ κύρος τῆς προσείλκυσε πλουσίους ὁμογενεῖς, οἱ ὅποιοι ἐκαλλώπισαν τὴν Πρωτεύουσιν μὲ δωρεές των καὶ μὲ τὰ ἀρχοντικά των. Ἡ ἴδια συνεβίβαζε τὶς διαφορὰς μεταξὺ «αὐτοχθόνων» καὶ «ἑτεροχθόνων», ἰδίως μετὰ τὴν ἐνταθεῖσαν διαμάχην, ὅταν ἢ Ἐθνοσυνέλευσις τοῦ 1843 ἀπέβαλε ἀπὸ τὰς Δημοσίας Ὑπηρεσίας τοὺς μὴ ἀγωνιστὰς ἑτερόχθονας. Ἡ ἴδια ὑπεστήριξε μὲ πάθος τοὺς ἀγωνιστὰς, μὴ συμπαθοῦσα τοὺς Φαναριώτας.

Ἐν τούτοις συνιστοῦσε συνοικέσια μεταξὺ ἀγωνιστῶν καὶ Φαναριωτῶν, δημιουργοῦσα ἔτσι τὴν νέαν ἀριστοκρατίαν, τὰ λεγόμενα «Τζάκια». Παράδειγμα ὁ γάμος τοῦ γιοῦ τοῦ Κολοκοτρώνη, Κολλίνου, μὲ τὴν ἀρχόντισσαν Καρατζᾶ. Διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Γέρος τοῦ Μοριά εἶπε χαρακτηριστικὰ «Ἔσμιξε ἡ γούνα μὲ τὴν κάπα».

Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1858 αἱ Ἀθηναὶ μὲ τὴν στοιχειώδη ὁδοποιίαν καὶ ὕδρευσιν, μὲ τὸν φωτισμὸν μὲ ἀεριόφως, τὴν ἔναρξιν κατασκευῆς ὑπονόμων, μὲ τὰ εὐχάριστα ἀραιοκτισμένα σπίτια τῆς, ὅλα ἐλευθέρως ἰστάμενα μὲ πρασιές, μὲ τοὺς ἀνοικτούς χώρους τῆς, τοὺς γύρω γραφικὸς λόφους, τὶς ἀρχαιότητες, τὸν καταγάλανο οὐρανὸ τῆς καὶ τὸ εὐχάρι κλίμα τῆς, ἔγιναν ἡ περιζήτητη πρωτεύουσα ἀπὸ τοὺς ξένους Διπλωμάτες καὶ προσφιλεῖς ταξιδιωτικὸν θέρετρον προσωπικοτήτων τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς καὶ πλουτοκρατικῆς κοινωνίας.

Οἱ ἔμποροι τῶν Ἀθηνῶν συνηγωνίζοντο στὶς εἰσαγωγὰς εὐρωπαϊκῶν ἐμπορευμάτων. Ἦδη τὸ 1839 ἡ Κυρία τῶν τιμῶν τῆς Ἀμαλίας, Ἰουλία φὸν Νόρτενφλιχτ, ἔγραφε ὅτι εἰς τὰς Ἀθήνας βρῖσκει κανεὶς κάθε εἶδους πολυτελείας καὶ ὅτι στοὺς ἀναγκοκτοκούς χορούς, ὅπου ἐκαλοῦντο περὶ τὰ 500 ἄτομα, πολλὰς κυρίες ἐντόνοντο μὲ τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς παρισινῆς μόδας. Καὶ ὅλ' αὐτὰ σὲ παντοῖες ἀντιξοότητες, σὲ μιὰ Ἑλλάδα, πὸν μαστιζόταν ἀπὸ οἰκονομικὴ ἀνεπάρκεια, ὅπου ἦτο πεδίον συγκρούσεων συμφερόντων τῶν δῆθεν προστατῶν Δυνάμεων, ὅπου οἱ ἀνάπηροι τοῦ Ἀγῶνος καὶ οἱ χῆρες τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τὰ ὄρφανὰ ἐπένοντο, ὅπου ἡ ληστεία ἐνδημοῦσε, ὅπου οἱ διάφοροι ἰσχυροὶ τοπικισταὶ ἐξεγείροντο μὲ σωρείαν ἀπαιτήσεων.

Εἰς αὐτὰς ἄς προστεθῇ ἡ ἐξέγερσις τῆς Κρήτης τὸ 1841, ἡ μεταπολίτευσις τοῦ 1843 μὲ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ἀλλοδαπῶν ὑπαλλήλων.

Ἀκόμη καὶ τὰς ἀτυχίας τῆς Μοίρας, ὅπως κατὰ τὰ ἐπεισόδια τοῦ Πρέσβυ τῆς Τουρκίας Μουσοῦρου τὸ 1846, τὰ Μανουσικὰ τοῦ 1848, τὰ Σκιαδικὰ τοῦ 1849, τὴν ὑπόθεσιν Πατσίφικο, τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον μὲ τὴν χολέραν πὸν ἐπηκολούθησε, τὸ 1854 κλπ.

Ἀλλὰ ἄς γυρίσουμε στὸν Χάνσεν.

Ὁ Χάνσεν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον σχεδιάζει τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν θὰ τροποποιήσῃ ἀργότερα ὁ κατασκευαστὴς τῆς Κλεάνθης.

Τὸ 1843 ὁ Χριστιανὸς Χάνσεν ἀπολύεται ἀπὸ τὸ Πολυτεχνεῖον μὲ τὸν Νόμον περὶ ἀλλοδαπῶν. Τότε ἡ Ἀμαλία τοῦ ἀναθέτει τὴν μελέτην τοῦ Ὀφθαλμιατρείου, πὸν τὸ σχεδίασε σὲ κλασσικὸ ρυθμό. Ἀλλὰ ὅταν ὁ Καντατζόγλου ἀνέλαβε τὴν ἐπίβλεψίν του, τὸ ἐπῆρξε καὶ κατὰ σύστασιν τῆς Ἀμαλίας μετέτρεψε τὸν ρυθμὸν του σὲ βυζαντινόν.

Τὸ 1844 ὁ Χριστιανὸς Χάνσεν ἐγκαταλείπει τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ὄχι ἀκόμη γιὰ τὴν

πατρίδα του. Πηγαίνει στην Αυστρία, όπου εγκαθίσταται και αναλαμβάνει Δημόσια έργα, όπως ο Ναύσταθμος της Τριέστης, το 1845. Το 1857 τον καλούν στην Δανία του, για να διδάξη Ἀρχιτεκτονικήν στην Ἀκαδημίαν τῆς Κοπεγχάγης. Συγχρόνως αναλαμβάνει ἐκεῖ διάφορα ἔργα, όπως τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον τῆς Πρωτευούσης (1859-63), τὰ Δημοτικὰ λουτρά, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ Μουσεῖον Φυσικῆς Ἱστορίας, μίαν Ἐκκλησίαν στὴν Holléach, σὲ ρυθμὸν ρομανικὸν καὶ ἄλλα. Τὸ 1885 ἀποθνήσκει σὲ ἡλικίαν 83 ἐτῶν.

Ὁ ἀδελφός του, ὁ Theophil Eduard Freiherr von Hansen, γεννήθηκε στὴν Κοπεγχάγη τὸν Ἰούνιο τοῦ 1813. Θαυμαστὴ καλλιτεχνικὴ ἰδιοφυΐα ξεκίνησε γιὰ Ζωγράφος, ἀλλὰ τελικὰ σπούδασε καὶ αὐτὸς Ἀρχιτεκτονικὴν στὸν ἴδιον Δάσκαλον, Hetsch, μέχρι τὸ 1837, ὅποτε ἐκπατρίζεται.

Μὲ χορηγία, ἀρχῆς τοῦ 1838, πάει στὸ Βερολίνο, κοντὰ στὸν διάσημον Ἀρχιτέκτονα Karl Friedrich Schinkel (1781-1841). Δὲν μένει πολὺ. Τὸν ἴδιον χρόνον ἐπισκέπτεται τὴν Δρέσδη, τὴν Πράγα, τὸ Μόναχο. Μὰ τὸν τραβᾷ ὁ Νότος. Γι' αὐτὸ κατεβαίνει στὴν Βερόνα τῆς Ἰταλίας, ὅπου μαθαίνει νέα τοῦ ἀδελφοῦ του, Χριστιανοῦ, πὸν τὸν καλεῖ στὴν Ἑλλάδα.

Μέσω Βενετίας, μετὰ ἀπὸ ἓνα χειμωνιάτικο ταξίδι δύο ἐβδομάδων, ὁ Θεόφιλος Χάνσεν φθάνει τὸ 1838 στὰς Ἀθήνας. Δὲν πάει στὸ σπίτι τοῦ Κλεάνθη, γιατί εἶχε νοικιαστῆ στὸ Πανεπιστήμιον.

Ὁ νεώτερος αὐτὸς Χάνσεν ἀγάπησε τὴν Ἑλλάδα περισσότερο ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. Μάλιστα ἡ γνωριμία τῶν Μνημείων τῆς, σὰν πηγὴ τῆς κλασσικῆς Τέχνης, ἐπηρέασε τὴν δική του καλλιτεχνικὴ προσωπικότητα καὶ τεχνολογία.

Μαθαίνει ἑλληνικὰ καὶ ἐξελληνίζει τὸ ὄνομά του, ἀπὸ Τέοφιλ σὲ Τεόφιλος. Ἀμέσως ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὰ ἀρχαῖα κατάλοιπα. Σκιτσάρει καὶ ζωγραφίζει ἀκατάπανστα. Κάνει τὴν τελειοτέραν ἀναπαράστασιν τοῦ Μνημείου τοῦ Λυσικράτους, πὸν τότε βρισκόταν σὲ κακὸ χάλι, ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς τοῦ Κιουταχῆ.

Τὸ 1839 διορίζεται Διδάσκαλος στὸ ἀριστύστατο Πολυτεχνεῖο διδάσκοντας Ἀρχιτεκτονικὸν καὶ Ἐλεύθερον σχέδιον. Παύεται μετὰ τὸ 1843, μὲ τὸ Νόμον περὶ ἄλλοδαπῶν. Παραμένει ὅμως στὰς Ἀθήνας ἑπτὰ χρόνια παρακολουθώντας καὶ συμμετέχοντας στὴν ἐξέλιξιν τῆς Πρωτευούσης πὸν ἦταν ταχεῖα, χάρις στὶς διοικητικὰς ἱκανότητες τῆς αὐταρχικῆς κατὰ τὰ ἄλλα βαναρικής Διοικήσεως, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν «μπαγκέτα» τῆς δυναμικῆς Βασιλείσεως.

Στὴν δεκαετία τοῦ '40 αἱ Ἀθηναῖοι βρίσκονταν σὲ οἰκοδομικὸ ὄργανον. Ἐκτὸς ἀπὸ πλῆθος Δημοσίων κτηρίων, οἱ ἐπαναπατριζόμενοι Ἀθηναῖοι, ξανάκτιζαν τὰ ἐρει-

πωμένα σπίτια των. Μαζὶ μ' αὐτοὺς Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς ποὺ ἔτρεξαν στὴν ἀπελευθερωθεῖσαν πατρίδα, ὅμως καὶ ἀρκετοὶ ξένοι ἦλθαν γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ὀριστικά, ὅταν κάποια παράξενη Μοῖρα τοὺς ἔρριξε στὴν χώρα μας, ἔχοντας ὁ καθένας τους, μιὰν ἀληθινὴ μυθιστορηματικὴ ἱστορία νὰ διηγηθῆ.

Ἀγοράζουσαν πάμφθηρα οἰκόπεδα ἀπὸ τοὺς Τούρκους ποὺ ἔφευγαν καὶ κτίζουσαν πολλοὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τελικὴν ἄφιξιν τοῦ Ὀθωνος στὰς Ἀθήνας.

Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ ἀθθαίρετος συνοικισμὸς στὰ ριζὰ τῆς Ἀκροπόλεως, ποὺ ἄρχισε νὰ κτίζεται ἀπὸ Ἀναφιῶτες μαστόρους —καὶ γι' αὐτὸ ἐκλήθη «Ἀναφιώτικα»— διευρύνεται καθημερινῶς καὶ ἀπὸ ἄλλους νησιῶτες μαστόρους, ποὺ ἀμέσως εὑρισκαν δουλειὰ στὸ σφύζον ἀπὸ ζωὴ ἐργοτάξιον, ποὺ ἦταν ἡ Ἀθήνα.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους ξένους οἰκιστὰς τῶν Ἀθηναίων ἦσαν καὶ οἱ ἐξῆς: Ὁ ἄγγλος Ναύαρχος Πώλτρνεϋ Μάλκολμ. Ὁ ἀμερικανὸς ἱεραπόστολος Χιλ καὶ ὁ συνάδελφός του Κίγκ. Ὁ ἄγγλος ἱστορικὸς Φίνλεϋ. Ὁ ἀστριακὸς Πρόεδρος Ἄντον Πρόγκες-Ὅστεν. Ὁ σκωτὸς Ἐδονάρδος Μῶσσον, ἡ Δούκισσα τῆς Πλακεντίας. Ὁ ἄγγλος Στρατηγὸς Ρίτσαρντ Τσῶρτς. Ὁ γερμανὸς Ἐδ. Ράνεκ κ.ἄ.

Ἀπὸ δὲ τοὺς Ἕλληνες οἱ Φαναριῶτες ἐγγενεῖς, ὁ Καντακουζηνός, ὁ Μιχαὴλ Βόδας, ὁ Γ. Ἀργυρόπουλος, ὁ Ι. Γ. Καραντζᾶς, οἱ Σοῦτζιοι, οἱ Μουρούζηδες, ὁ Ἀνδ. Μεταξᾶς, ὁ Κ. Λεβίδης, οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Ραγκαβῆδες, ὁ Γ. Μάνος καὶ ἄλλοι.

Οἱ χιῶτες, Ἀλ. Κοντόσταυλος, ὁ Σταμ. Δεκόζης, ὁ Γ. Βοῦρος, ὁ Κ. Ι. Νέγρης.

Οἱ Μακεδόνας καὶ Ἑπειῶτες, Δραγούμης, Γ. Παχὺς, οἱ Μελάδες.

Οἱ κωνσταντινοπολίτες, Γ. Ὀρφανίδης, ὁ Ι. Παπαροηγόπουλος, ὁ Ἀφθονίδης, ὁ Στέφ. Γεωργαντᾶς, ὁ Γ. Αἰνιάν, ὁ Γ. Ράλλης, ὁ Ἀλ. Θεοδοριδης.

Οἱ ἀρκάδες, ὁ Ἰ. Βαρβάτης, ὁ Ρήγας Παλαμίδης.

Ὁ λιθωρικιώτης, Ἀ. Λιθωρικής. Οἱ νησιῶτες Ν. Γκίκας, ὁ Α. Κοντόσταυλος, οἱ Ἀδελφοὶ Βλαχούτση, ὁ Σπ. Θεοτόκης, ὁ Ε. Κριεζῆς.

Οἱ πλουσιώτεροι Ἀθηναῖοι, ὅπως ὁ Ἀνάργ. Πετρούκης, ὁ Καλλιφρονᾶς, ὁ Γ. Γεννάδιος, ὁ Κορομηλᾶς, ὁ Δραγούμης, ὁ Ἄγ. Γέροντας, ὁ Π. Καμπᾶς, ὁ Γ. Λασσάνης, ὁ Ἰ. Μακρυγιάννης, κλπ.

Ὅλοι αὐτοὶ ἔκτισαν σπίτια ἀξιόλογα, παραδειγματίζοντες ἔτσι καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους σὲ παρόμοιες προσπάθειες.

Ἦταν φυσικὸν ὁ Ἀρχιτέκτων Χάνσεν, ἐμπροσθήγορος καὶ ἐργατικώτατος καθὼς ἦταν, νὰ ἀναλάβῃ καὶ ἰδιωτικὰς ἐργασίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἦσαν τὰ σχέδια τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηναίων.

Τὴν ἀνάθεσιν ἔκαμε τὸ 1841 ὁ Γεώργιος Σ. Σίνας, πατέρας τοῦ Μεγάλου Ἐυεργέτου Σίμωνος Γ. Σίνα.

Ὁ Γεώργιος Σ. Σίνας, ἡπειρώτης τὴν καταγωγὴν, δὲν εἶχε κάμει ἀκόμη τίποτα

διὰ τὴν ἐλευθερωθεῖσαν πατρίδα του, ἐκτός ἀπὸ 1.000 τάλληρα πὺν ἔστειλε στὸν Καποδίστρια καὶ μερικὸς ἀνθρωπίνους σκελετούς, πὺν χάρισε στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ γιὰ τὸ μάθημα τῆς Ἀνατομίας.

Μέχρι τότε τὸ Ἀστεροσκοπεῖο στεγαζόταν σὲ διώροφο κτήριο τῆς ὁδοῦ Αἰόλου, ἔναντι τῆς Ἀγίας Εἰρήνης. Γιὰ τὴν θέσιν του προτάθηκε ὁ Λυκαβηττός, προτιμήθηκε ὁμως ὁ Λόφος τῶν Νυμφῶν, ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα εἶχε καὶ ὁ ἀστρονόμος Μέτων τὸ παρατηρητήριό του.

Ὁ Γ. Σίνας δίδει τὶς πρῶτες 500.000 δραχμὲς γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ χώρου. Ἡ θεμελίωσις γίνεται ἐπισήμως, παρουσία τοῦ Βασιλέως καὶ ὄλων τῶν Ἀρχῶν, τὴν 26ην Ἰουλίου τοῦ 1842 σὲ στιγμὴν ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου.

Τὸ κτήριον ἔχει κάτοψιν σταυρομορφον, μὲ ἄνισα σκέλη ἐστραμμένα στὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, στὴν δὲ διασταύρωσιν τῶν σκελῶν του, ἐπικάθηται κομψὸς ἡμισφαιρικὸς τροῦλλος.

Οἱ ἐργασίαι διεκόπησαν μὲ τὰ γεγονότα τῆς 3ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1843, ἀλλὰ ξανάρχισαν τὸν Μάιον τοῦ 1845, τὸ δὲ κτήριον παρεδόθη ἐπισήμως τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1846.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Σίνας, τὸν Μάιον τοῦ 1856, εἰς ἡλικίαν 73 ἐτῶν, τὰ ἔξοδα τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου ἀνέλαβε ὁ γιὸς του Σίμων Σίνας καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, Αὔγουστον 1876, ἡ χήρα τοῦ Σίμωνος, Ἰφιγένεια, ἡ ὁποία καὶ τὸ ἐπλούτισε μὲ σύγχρονα ἀστρονομικὰ καὶ μετεωρολογικὰ ὄργανα.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Σίμων Σίνας εἶχε τύχει ἐξόχου μορφώσεως. Ἐδιδάχθη Ἱστορίαν, Πολιτικὴν Οἰκονομίαν καὶ Φιλοσοφίαν στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης. Ἐγνώριζε ἐλληνικά, οὐγγρικά καὶ γερμανικά. Ὅμιλοῦσεν ἐπίσης ἰταλικά, γαλλικά καὶ ἀγγλικά. Εἶχε σπανίαν καλλιτεχνικὴν μόρφωσιν. Ἦτο λάτρης τοῦ Μπετόβεν καὶ τοῦ Franz Schubert, συναναστρέφετο δὲ Καλλιτέχνας καὶ Συγγραφεῖς.

Ὁ Σίμων Σίνας τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1835, σὲ ἡλικία 25 ἐτῶν, νυμφεύεται τὴν Ἑλληνίδα Ἰφιγένειαν Γκίκα von Deszan Alva, γεννηθεῖσαν ἐν Οὐγγαρία τὸ 1815. Μὲ τὸν γάμον αὐτὸν γεννήθησαν τὰ ἐξῆς τέκνα: Ἡ Αἰκατερίνη καὶ ὁ Γεώργιος πὺν πέθαναν βρέφη, καὶ κατόψιν τέσσαρες θυγατέρες. Πρῶτη ἡ Ἀναστασία (1838), πὺν ἔζησεν ἐν διαστάσει μὲ τὸν σύζυγόν της Κόμητα Wimpfen, ἡ Εἰρήνη (1843-1881), ἡ Ἐλένη (1845), τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος Πρίγκιψ Γρηγόριος Ὑψηλάντης κατεστράφη λόγῳ χαρτοπαιξίας καὶ τέλος ἡ Ἰφιγένεια (1846), τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος, Δουξ De Castries, ἦταν ἐπίσης χαρτοπαίκτης.

Ὁ Θεόφιλος Χάνσεν μετὰ τὴν παῦσιν του ἀπὸ τὸ Πολυτεχνεῖον προχώρησε μερικὲς παραγγελίας του.

Οἱ σπουδαιότερες ἀπὸ αὐτές, ἐκτὸς τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἦσαν ἡ Στρατιωτικὴ Φαρμακοποιεῖα, στὴν γωνία ὁδοῦ Ἀκαδημίας καὶ λεωφόρου Βασιλίσσης Σοφίας, τὸ κατόπιν Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν, πὸν κατεδαφίσθη τὸ 1954. Ἐπίσης ἡ οἰκία Ἀντωνίου Δημητρίου στὴν Πλατεῖα Συντάγματος, τότε Ἀνακτόρων. Αὐτὴ στέγασε τὴν Γαλλικὴν Ἀρχαιολογικὴν Σχολὴν ἀπὸ τοῦ 1856 μέχρι 1873, γιὰ τὴν μετατραπῆ ἀκολούθως στὸ γνωστὸ ξενοδοχεῖο «Μεγάλῃ Βρετανία».

Καὶ στὰ δύο αὐτὰ κτήρια τοῦ Χάνσεν, ἐπικρατεῖ ἡ ἴδια χαρακτηριστικὴ τριμελὴς διάρθρωσις τῆς προσόψεως. Τὸ κεντρικὸν τμήμα ὑποχωρεῖ, ἐνῶ προβάλλονται δύο ἐκατέρωθεν στενότερες πτέρυγες.

Ἡ Φαρμακοποιεῖα ὑστεροῦσε σὲ πολυτέλειαν, κτισμένη μὲ ἐρυθρὰν ὀπτιοπλινθοδομὴν καὶ οἰκονομίαν μαρμάρου καὶ ἄλλων διακοσμητικῶν στοιχείων. Ἐν ἀντιθέσει, στὸ μέγαρον τοῦ Δημητρίου, πλουσίον ἐκ Τεργέστης ξυλεμπόρου, πολλὰ ὑλικά παρηγγέθησαν στὸ ἐξωτερικόν, ὅπως π.χ. τὰ θαυμάσια χυτοσιδηρᾶ κινκιδώματα τῆς προσόψεως.

Τὸ 1844 ὁ Χάνσεν ἐγκαθίσταται στὴν Βιέννην, γιὰ τὴν εὐρίσκειται πλησίον τοῦ πολυτίμου πελάτου του, Γεωργίου Σ. Σίνα, ἀλλὰ καὶ διότι σὲ κάποιο ταξίδι του, γνωρίστηκε μὲ τὸν πλούσιον βιεννέζον ἐπιχειρηματίαν οἰκοδομῶν καὶ δημοσιογράφον, Ludwig Förster, μὲ τὸν ὁποῖον ἀρχίζει συνεργασίαν καὶ μετὰ τέσσερα ἔτη παντρεύεται τὴν κόρην του Σοφίαν.

Τὸ 1853 ἐπισκέπτεται ἐπὶ διήμερον τὴν Βιέννην καὶ ἡ Ἀμαλία, μεταβαίνουσα πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς πεθερᾶς της.

Τὸ 1854 ὁ Γ. Σίνας ἀναθέτει στὸν Χάνσεν τὴν κατασκευὴν ναῖσκου καὶ κοιμητηρίου. Ἐκεῖ εἰς τὸ μέγα κτῆμα τοῦ Rappolten-Kirche τῆς Κάτω Αὐστρίας ὁ Χάνσεν γνωρίζεται μὲ τὸν γιὸ τοῦ Γεωργίου, τὸν Σίμονα Γ. Σίνα τὸν νεώτερον, τοῦ ὁποῖου γίγεται ὁ ἀχώριστος Ἀρχιτέκτων.

Εἶχε προηγηθῆ ἔγγραφος σύστασις τοῦ αὐστριακοῦ Πρέσβυ Prokesch-Osten, ὁ ὁποῖος γνώριζε τὸν Χάνσεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1856 ὁ Γεώργιος Σίνας πεθαίνει, ἀφήνοντας τὸν γιὸ του Σίμονα Σίνα κολοσσιάναν περιουσίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀρχίζει αὐτὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκοδομικὴν δραστηριότητά του.

Τὸν ἴδιον χρόνον (1856), ὁ Σίμων Σίνας διεδέχθη τὸν πατέρα του στὴν θέσιν τοῦ Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος στὴν Βιέννην καὶ ἀμέσως ἀρχίζει τὴν ἀποστολὴν ἐμβάσματα στὴν Ἑλλάδα γιὰ σκοποὺς ἀγαθοεργούς. Ἔστειλε ἵνα τὸ Ἀμαλίειον, γιὰ τὸ Ὄφθαλμιατρεῖον, γιὰ τὰ ὄρφανὰ τῆς πανώλους, γιὰ τὴν ἀνεγειρομένην Μητρόπολιν κλπ.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁ Σίνας ὑπέκρινεν σὲ προτροπὴν τοῦ μεγάλου δια-

νοουμένου Ἀλεξάνδρου Ρίζου Παγκαβῆ (1809-1892) περὶ ιδρύσεως Ἀκαδημίας, ἀναγγέλλει πρόθεσιν τοῦ χρηματοδοτήσεως μεγαλοπρεποῦς μεγάρου εἰς Ἀθήνας, δίδων τὴν σχετικὴν παραγγελίαν στὸν Ἀρχιτέκτονα Θεόφιλον Χάνσεν.

Ὁ Χάνσεν καταρτίζει στὴν Κοπεγχάγη τὸ πρῶτον σχέδιον τῆς Ἀκαδημίας, χωρὶς νὰ νὰ γνωρίζῃ τὸ οἰκόπεδον ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐκτίζετο. Δὲν παραλείπει νὰ ἀποστείλῃ ἀντίγραφον τοῦ σχεδίου στὸν πρῶτον ἐν Ἀθήναις προϊστάμενόν του, *Eduard Schaubert*, στὸ *Breslau*, ὅπου αὐτός, 62 πλέον ἐτῶν ἐφησύχαζε, γὰρ νὰ ἔχῃ τὴν γνώμην του. Ὁ Σάουμπερτ τοῦ ἀπαντᾷ τέλη Νοεμβρίου 1856, ἱκανοποιηθεὶς μὲ τὸ σχέδιον, μὲ μόνην ἀπορίαν γιὰ τὸ βέλος τῆς Ἀθηνᾶς ἔχει ἐπιθετικὴν καὶ ὄχι εἰρη- νικὴν θέσιν.

Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Κλεάνθη, τοῦ 1833, ἡ Ἀκαδημία ἐτοποθετεῖτο στὴν Πλα- τεῖαν Ἀνακτόρων, πὺν συνέπιπτε μὲ τὴν σημερινὴν Ὀμόνοια. Ἀργότερα, στὸ σχέ- διον *Klenze* τοῦ 1834, ἡ Ἀκαδημία Τέχνης προεβλέπετο στὴν σημερινὴν θέσιν τῆς Βιβλιοθήκης, ἐνῶ ἡ Βιβλιοθήκη θὰ ἦτο στὴ μέση μὲ δεξιὰ τῆς τὸ Πανεπιστήμιον, ὅπου σήμερον ἡ Ἀκαδημία. Ἄλλοι τέλος ἐπρότειναν θέσιν στὸν Ἄγιον Ἀθανάσιον, κοντὰ στὸ λεγόμενον «Θησεῖον». Τέλος ἐπεκράτησεν ἡ σημερινή, νὰ τεθῆ νοτίως Πανεπιστημίου (Β.Α. 18 Μαΐου 1859), ὑποστηριζομένη καὶ ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα «Φι- λόπατρις», πὺν καὶ ὁ Χάνσεν ἐνέκρινε.

Τὸ οἰκόπεδον, στὴν ἔρημον τότε Βουλευαρίου, ὅπως ἐλέγετο ἡ ὁδὸς Πανεπιστη- μίου, ἦτο ἐκτάσεως 9.900 τετρ. μέτρων, ἐδωρήθη ἀπὸ τὴν Μονὴν Πετρούκη, συμφω- νοῦντος καὶ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, πὺν διεκδικοῦσε μέρος τῆς ἐκτάσεως.

Ὡς γνωστόν, ἡ πρώτη ἰδέα συστάσεως Ἀκαδημίας ἐν Ἑλλάδι ἔγινε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσίν τῆς, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1824, ὅταν 21 Ἀγωνισταὶ τῆς καὶ Λόγιοι, ὑπέβαλαν στὸ Ἄργος «Σχέδιον περὶ Ἀκαδημαϊκοῦ τινος καταστήματος».

Μετὰ ἐν ἔτος, Ἑπτανήσιοι ἀπὸ τὴν Κέρκυραν, πρωτοστατοῦντος τοῦ Βιάρου Καποδίστρια, ἀδελφοῦ τοῦ Κυβερνήτου, μὲ δικό τους ἔγγραφον ἐνισχύουν τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν πρῶτος ἐπρότεινεν τὸ 1833 ὁ περίφημος Νομικὸς καὶ μέλος τῆς Ἀντιβασιλείας *Ludwig von Maurer* μαζὶ μὲ τὸ ὑπόμνημά του περὶ ιδρύσεως Πανεπιστημίου. Τὴν ἰδίαν πρότασιν ὑπεστήριξε καὶ ὁ γερμανὸς κλασσικὸς φιλόλογος *Tiersch*, τὸ 1831, ὁ ποιητὴς Παναγιώτης Σοῦτσος τὸ 1842 καὶ ὁ Ἀλέ- ξανδρος Ρίζος Παγκαβῆς, τὸ 1844.

Ὁ Χάνσεν ἐπιστρέφει στὴν Βιέννην, ὅπου τὸ 1857 ὁ Σίνας τοῦ ἀναθέτει τὴν ἀνε- γερσιν τοῦ ὀρθοδόξου Ναοῦ Ἁγίας Τριάδος, στὸ *Fleischmarkt* τῆς Βιέννης. Ὁ Ναὸς ἐστοίχισε 70.000 φιορίνια καὶ ἐτελείωσε ἐντὸς ἔτους. Διακοσμήθηκε ἀπὸ τὸν βαναρὸν Ζωγράφον *Ludwig Thiersch*, γιὸ τοῦ φιλέλληρος Φιλολόγου *Friedrich*

Thiersch. Ήταν ὁ ἴδιος πὸν ἀργότερα διεκόσμησε τὴν λεγομένην Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Στὴν Βιέννην ὁ Χάνσεν τὸν Αὐγούστον τοῦ 1857 συναντᾶται μὲ τὴν Βασίλισσαν Ἀμαλίαν, ἡ ὁποία ὅπως καὶ πρὸ τετραετίας, εἶχε μεταβεῖ ἐκεῖ γιὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἀρρωστη πεθερὰ της. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἡ Ἀμαλία ἐπεσκέφθη καὶ ἄλλες Αὐλὲς τῆς Εὐρώπης, ὅχι ὅμως τὴν Γαλλικὴν. Τοῦτο διότι ὁ ἐκεῖ Ναπολέων Βοναπάρτης III, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1851 εἶχεν ἐπιβάλει δικτατορίαν, δὲν συμπαθοῦσε διόλου τὴν Βασίλισσαν τῆς Ἑλλάδος, γιὰ αὐτὴ τὸν ἀπεκάλεσε σφετεριστὴν (*usurpator*).

Τὸ 1857 ἀρχίζει τὸ κτίσιμο τοῦ Ἀγίου Διονυσίου Καθολικῶν, μὲ σχέδια *Klenze* καὶ *Καντατζόγλου*, πὸν τελείωσε μετὰ 30 χρόνια, τὸ 1887. Τὸν ἐπόμενον χρόνον, ἀρχισε καὶ ἡ Παλιὰ Βουλὴ, πὸν τελείωσε τὸ 1876, μὲ σχέδια *Μπουλανζέ*, ἀργότερα ἀπλοποιημένα ἀπὸ τὸν *Κάλκον*, ὅταν κατηργήθη ἡ Γερουσία.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1858 ὁ Σίμων Σίνας διορίζεται Πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος εἰς Βιέννην, Μόναχον καὶ Βερολίνον. Τότε ἀναθέτει στὸν Χάνσεν τὸν ἐξωραϊσμὸν τοῦ μεγάρου του στὸ *Hohen Markt*, ὅπως καὶ στὸ προσφάτως ἀγορασθὲν *Palazzo Grassi*, στὴν Βενετία, πὸν ἐστοίχισε 100.000 φιορίνια. Τὴν διακόσμησίν του ἀνέλαβεν ὁ γνωστός μας νεοκλασσικὸς Ζωγράφος *Christian Griepenkerl*, μὲ θέματα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν Μυθολογίαν, ὅπως ὁ γάμος τοῦ Ποσειδῶνος μὲ τὴν Ἀμφιτρίτην κλπ.

Τὸ θέρος τοῦ ἰδίου ἔτους 1858 ὁ Χάνσεν συναντᾶ στὴν Βιέννην τὸν Βασιλέα Ὁθωνα, σ' ἓνα ἀπὸ τὰ συχνὰ ταξίδια του, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἀντιβασιλεύουσα Ἀμαλία, εὗρισκε εὐκαιρία νὰ προωθῇ τὰ οἰκοδομικὰ της προγράμματα. Ἀκριβῶς τότε παρακολουθοῦσε τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Βαρβακείου Ἀνκειοῦ, τοῦ ὁποῖου τὰ σχέδια εἶχε ἡ ἴδια ἐγκρίνει τὸ 1856 καὶ πὸν τελείωσε τὸ 1859.

Ἡ Ἀμαλία ἐνδιεφέρθη ἰδιαίτερα γιὰ τὴν θέσιν καὶ τὰ σχέδια τῆς Νέας Κορίνθου, μετὰ τὸν καταστρεπτικὸν σεισμὸν τῆς 21ης Φεβρουαρίου τοῦ 1858. Στὴν ἰδίαν ὀφείλεται ἡ φύτευσις τοῦ «Πενκιᾶ» τοῦ Ξυλοκάστρου.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1859 ὁ Θεόφιλος Χάνσεν ἔρχεται πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν διάσημον Ζωγράφον, Καθηγητὴν τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου, *Karl Rahl*, ὁ ὁποῖος ἐπιλέγεται διὰ τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Ράαλ ἦτο ὁ Ζωγράφος πὸν ἔφερε στὴν νεωτέραν Ἑλλάδα, μαζὶ μὲ τὸν γερμανικὸν νεοκλασικισμὸν καὶ τὴν τεχνικὴν τῆς Νωπογραφίας (φρέσκο).

Τὰ σχέδια τοῦ Χάνσεν ἐνεκρίθησαν (μὲ Β.Δ. τῆς 18ης Μαΐου 1859) καὶ τὴν Κυριακὴν 8ην Αὐγούστου 1859 γίνεται ἡ ἐπίσημος καὶ μεγαλοπρεπὴς ἑορτὴ τῆς θεμελιώσεως τῆς Ἀκαδημίας.

Παρόντες οἱ Βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι διέκοψαν τὸ αὐλικὸν πένθος, ὀλόκληρον τὸ ὕ-

πουρογικόν Συμβούλιον, οἱ λοιπές Ἀρχές, ἐνῶ ὁ Σίνας ἔλειπε λόγῳ ἀσθενείας τῆς δευτέρας ἀπὸ τῆς τέσσερες κόρες του, τῆς Εἰρήνης, αὐτῆς πὸν μετὰ πενταετίαν θὰ ὑπανδρευθῆ τὸν γιὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τὸν Πρίγκιπα Γεώργιον Ἀ' Μαυροκορδάτου.

Κατὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου, ὁ Ὅθων εἶπε μεταξὺ ἄλλων: «Ἐῶχομαι ἵνα ἡ Ἀκαδημία αὕτη συντελέσῃ πρὸς ἀνώφωσιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἐπιστημονικὴν δόξαν».

Ὁ Χάνσεν ἀναθέτει τὴν θεμελίωσιν τοῦ κτηρίου στὸν βασιλὸν Ἀρχιτέκτονα *Treiber*, μὲ ἐργολάβον τὸν ἐξ Ὁθωνοῦ ἐμπειροτέχνην Νικόλαον Κουμέλην, πατέρα τοῦ Ἀρχιτέκτονος Ἰωάννη Κουμέλη, πὸν σπούδασε Ἀρχιτεκτονικὴν στὴ Βιέννην, κοντὰ στὸν Χάνσεν καὶ ὁ ὁποῖος Κουμέλης τὸ 1878 ἔγινε καθηγητὴς στὸ Πολυτεχνεῖον, τὸ δὲ 1879 ἔκτισε τὴν σημερινὴν Δημοτικὴν Ἀγορὰν, ἡ ὁποία θεωρεῖται πρότυπον διὰ τὴν ἐποχὴν τῆς.

Ὁ Σίνας δίδει τὴν πρώτην δόσιν ἐκ 10.000 ἀργυρῶν φιορινίων καὶ οἱ ἐργασίες ἀρχίζουσι ἐντατικά.

Ὅταν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1859 ὁ Χάνσεν ἐπέστρεψε εἰς τὴν Βιέννην, σκέφθηκε ὅτι ἔπρεπε νὰ εὔρῃ Ἐπιβλέποντα τῆς Ἀκαδημίας καταλληλότερον καὶ πλέον εὐαίσθητον εἰς τὰ θέματα Τέχνης. Καὶ τέτοιον ἐπέτυχεν ἀπολύτως στὸ πρόσωπον τοῦ μαθητοῦ του πρῶσσοῦ Ἀρχιτέκτονος *Ernst Ziller*, τὸν ὁποῖον ἐνέκρινε καὶ ὁ Σίνας. Ὅσον γιὰ τὸν γλυπτικὸν διάκοσμον τῆς Ἀκαδημίας ὁ Σίνας ἐνέκρινε τὸν ὑπὸ τοῦ Τσίλλερ προταθέντα τριπολιτσιώτην, εἰκοσιετραετῆ Γλύπτην Λεωνίδα Δρόσην καὶ ὄχι τὸν ὑπὸ τοῦ Κλεάνθη ὑποστηριζόμενον τήνιον Γλύπτην Γεώργιον Φυτάλην. Καὶ δὲν εἶχε ἀδικον. Ὁ Δρόσης ἐσπούδασε στὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν, ὑπὸ τὸν ἐξαιρετικὸν βασιλὸν Γλύπτην *Christian Siegel*. Ἐπεβλήθη δὲ ἀμέσως μὲ τὰ πρῶτα του ἔργα, τὴν χαλκίνην προτομὴν τοῦ Μιαούλη καὶ ἓνα ἀνδριάντα Ὁθωνοῦ. Ἀκόμη ὁ Δρόσης συνέχισε τὰς σπουδὰς του στὸ Μόναχον καὶ Δρέσδην μὲ τὸν διάσημον νεοκλασσικὸν Γλύπτην *Max Witmann*, μαθητὴν εἰς τὴν Ρώμην τοῦ μεγάλου δανοῦ Γλύπτου *Bertel Thorwaldsen* (1768-1844).

Τὸν Μάιον τοῦ 1860, ὁ Δρόσης πηγαίνει ἀπὸ τὴν Δρέσδην εἰς τὴν Βιέννην, γιὰ νὰ δείξῃ στὸν Χάνσεν σκίτσα τοῦ αἰτώματος τῆς Ἀκαδημίας, ὁ ὁποῖος τὰ ἐγκρίνει. Ἐν τῇ Βιέννῃ βρίσκεται καὶ ὁ Τσίλλερ, ὁ ὁποῖος ὀλόκληρον τὸ 1860 ἐργάζεται ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Χάνσεν εἰς τὰ σχέδια τῆς Ἀκαδημίας.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1861 ἔρχονται καὶ οἱ δύο στὰς Ἀθήνας, ὅπου ὁ Τσίλλερ ἐγκαθίσταται, ὡς Ἐπιβλέπων τοῦ ἔργου. Ἡλπιζε νὰ μείνῃ περὶ τὰ 8 ἔτη, ὅσον δηλαδὴ ὑπελόγιζεν ὅτι θὰ τελειώσῃ τὸ ἔργον. Ἀλλ' ἔπεσεν ἔξω. Διότι τὸ ἔργον ἀντὶ 8,

χρειάστηκε 28 χρόνια για να τελειώσει. "Όσον γι' αυτόν, αντί να μείνη στην Ελλάδα 8 έτη, έμεινε 62, ήτοι όλην την υπόλοιπον ζωήν του. Τοῦτο, γιατί αγάπησε τόσον τήν χώραν μας, ώστε ο ίδιος εξέλληνίσθη." Έγινε Έλληνας υπήκοος, παντρεύτηκε Έλληνίδα εκ Καβάλας, τήν Σοφίαν Δούδου, με τήν όποίαν έκαμε δύο κόρας, τήν Βαλερίαν και τήν Ναταλίαν. Το 1872 διορίζεται Καθηγητής στο Πολυτεχνεϊόν όπου εδίδαξεν υποδειγματικώς Αρχιτεκτονικήν και Δομικήν μέχρι παραιτήσεώς του τον Φεβρουάριον του 1883. Έκτοτε εργάζεται ως ελεύθερος επαγγελματίας.

Ο Τσίλλερ με τα άπαραμίλλου κάλλους δημοιοργήματά του, εστόλισεν εκτός των Αθηνών και πολλές άλλας πόλεις τής Ελλάδος. Τα έργα του έχουν τό προνόμιον να άντέχουν στον χρόνον. Γιατί εντυπωσιάζουν και θέλγουν με τήν κλασσικήν αρμονίαν των και τήν υποδειγματικήν εκτέλεσίν των.

Ο Τσίλλερ, πού είχα τήν τύχην να τον γνωρίσω προσωπικώς, υπήρξε πράγματι προνομιούχος Αρχιτέκτων. Μεθοδικός, εύσυνείδητος, εργατικώτατος, άριστος σχεδιαστής, θαυμάσιος ζωγράφος και έμπνευσμένος διακοσμητής.

Αρχάς 1861 ο Χάνσεν μαζί με τον Τσίλλερ επισκέπτονται τα λατομεία όγκολίθων τής Πειραιϊκής χερσονήσου, με τους όποιους θα κατεσκευάζετο ή βάση του κτηρίου. Επίσης και τα λατομεία μαρμάρου τής Πεντέλης, δια τήν άνωδομήν του. Εκεί έδωσαν οδηγίας για τήν κατασκευήν δρόμου δια τήν μεταφοράν των μαρμάρων και ανέκριναν δαπάνην κατασκευής γεφύρας σε κάποιον εκεί χείμαρρον.

Ο Χάνσεν αναθέτει τήν εκτέλεσιν τής τοιχοποιίας στον ίδιον εργολάβον τής εκσκαφής, τον Κουμέλην, και αι εργασίαι αρχίζουν, παρακολουθούμενες από τήν φιλοοικοδόμον Βασίλισσαν, ή όποία καθημερινώς επεσκέπτετο έπιππος τό εργοτάξιον.

Ο Χάνσεν, πριν φύγει για τήν Βιέννην, τον Μάρτιον του 1861, καθιστά πληρεξούσιόν του τον Τσίλλερ.

Τήν εποχήν αυτήν, εις τας Αθήνας ο οικοδομικός όργανισμός συνεχίζεται. Εκτίζοντο το Βαρθάκειον, το Λύκειον Παπαδοπούλου (τό σημερινό κτήριο Παλαμά), ή Παλιά Βουλή, ή Μητρόπολις, ο Άγιος Διονύσιος Καθολικών, οι δύο πτέρυγες του Δημοτικού Νοσοκομείου, ενώ το 1862 άρχισε και το Πολυτεχνεϊόν. Συγχρόνως αρχίζει μετά το 1862 και ή ανοικοδόμησις τής Νέας Κορίνθου.

Άλλ' εκτός από τα Δημόσια αυτά έργα, ανοικοδομοϋντο και πολλά ιδιωτικά. Από δεκαετίας δέ, πλήθος μικροτέρων και αυθαιρέτων βορειοανατολικώς των Αθηνών, στο λεγόμενον Προάστειον ή Νεάπολις ή άκόμη Έξάρχεια, από τό όνομα ήπειρώτη παντοπώλου Έξαρχου, πού είχε τό μαγαζί του, στην γωνίαν Θεμιστοκλέους και Πλατείας.

Προνοητικός ο έξ Άνδρου Κουμέλης έφερε κυκλαδίτες λιθοξόους και κτίστες,

οί ὅποιοι, ἀφοῦ συνεπλήρωσαν τὴν θεμελίωσιν, ἄρχισαν τὴν ἀνωδομὴν, κατὰ τὸ ἰσόδομον σύστημα, μὲ ἰσοῦφεῖς γωνιολίθους, κοσμουμένους μὲ πατούρα. Τὸ ὕψος τῆς στρώσεως εἶναι περὶ τὰ 47 ἑκατοστά, ἐνῶ τὸ μῆκος τῶν ὀγκολίθων περὶ τὰ 80 ἑκατοστά.

Ἡ βάσις αὐτῆ, πὸν θὰ περιέκλειε τὸ ἰσόγειον τῆς Ἀκαδημίας, εἶχε ἐξ στρώσεις ἐδραζομένας ἐπὶ ἐλαφροῦς ἐξέχοντος κρηπιδώματος. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1859 αἱ βάσεις τῆς κεντρικῆς αἰθούσης καὶ τῆς νοτίας πτέρυγος, πὸν ἐστοίχισαν 24.416 δραχμές, ἦσαν ἔτοιμες.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1862 ὁ Τσίλλερ ἀναθέτει στὸν ἴδιον Κουμέλην τὴν μαρμαρίνην ἀνωδομὴν τῆς Ἀκαδημίας μὲ μάρμαρα ἐκ Πεντέλης.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ πολιτικὴ κατάστασις τόσον στὴν Ἑλλάδα, ὅσον καὶ στὸ ἐξωτερικὸν ἦτο πολὺ τεταμένη.

Πρὸ τριετίας εἶχε τελειώσει ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος καὶ μαζὶ ἡ ξένη κατοχὴ, αὐτὴ πὸν ἔφερε τὴν χολέραν στὴν Ἑλλάδα, τὸ 1854.

Ἡ Γαλλία ἀρχίζει τὸν Μάϊον τοῦ 1859 πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας. Ἡ Ἰταλία πολεμᾷ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας της. Σ' ὄλην τὴν Εὐρώπην εἶναι ἀκόμη διάχνητος ὁ ἀναβρασμὸς ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴν ἀναταραχὴν τοῦ 1848 ἐναντίον τοῦ παλαιοῦ κατεστημένου, ἰδιαίτερα ταραγμένη ἦταν ἡ Γερμανία, Αὐστρία, Ὀλλανδία, Βαυαρία, Σικελία καὶ Οὐγγαρία. Σ' αὐτὸ βοήθησε ὄχι μόνον τὸ ἔργον τοῦ J.-J. Rousseau τοῦ 1762 «*Du contrat social*», ἀλλὰ κυρίως τὸ κομμουνιστικὸν μανιφέστον τοῦ Karl Marx καὶ Friedrich Engels, πὸν δημοσιεύθηκε τὸ 1848 καὶ μεταφράστηκε ἀμέσως σὲ ὄλες τὶς εὐρωπαϊκὰς γλῶσσας.

Ὅπως ἦταν φυσικόν, ὅλα αὐτὰ εἶχαν ἐπιδράσεις καὶ στὴν χώραν μας. Μετὰ τὸν ἥσυχον ἑορτασμὸν τῆς εἰκοσιπενταετίας τοῦ Ὁθωνος, τὴν 25 Ἰανουαρίου 1858, σημειώνεται στρῶφὴ στὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἑλληνικὴ κοινὴ γνώμη, καθοδηγούμενη ἀπὸ τοὺς νέους Πολιτικούς, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ Παλάτι. Ἡ θύελλα εἶναι κοντά. Οἱ σώφρονες καὶ ἰσχυροὶ ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως, πὸν μποροῦσαν νὰ σώσουν τὸν Ὁθωνα, εἶχαν πεθάνει. Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης τὸ 1835, ὁ Κολοκοτρώνης τὸ 1843, ὁ Ἰωάννης Κωλέττης τὸ 1847, ἐνῶ τὸ 1848 πέθανε ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ἐβδομηκοντοῦτης πιά, εἶχεν ἀποσυρθῆ στὴν Αἴγιον. Μεταξὺ τῶν δυσαρεστημένων ἦσαν ὁ Βούλγαρος, ὁ Ζαΐμης, ὁ Κανάρης, πρωτοστατοῦσαν ὅμως ὁ Δεληγιώργης, ὁ Κορωναῖος, ὁ Γρίβας κλπ. Ἀποτέλεσμα, μετὰ ἓνα χρόνον, 6 Σεπτεμβρίου 1861, νὰ γίνῃ ἀπόπειρα κατὰ τῆς Ἀμαλίας καὶ ἓνα χρόνον ἀργότερα, ἔπειτα ἀπὸ συνεχῆ κινήματα, τὴν 12ην Ὀκτωβρίου 1862, οἱ Βασιλεῖς νὰ ἀναχωρήσουν ἔκπτωτοι ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Ὅπως ἦταν φυσικόν, τὰ κατὰ τοῦ Ὄθωνος κινήματα καθυστεροῦσαν τὸν ρυθμὸν ἀνεγέρσεως τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ δὲ Σίνας, φιλόπατρις πάντοτε, ἔστειλεν χορήματα στοὺς Ἐπαναστάτας τῆς Κρήτης, ἐν τούτοις δυσαρεστήθημε μὲ τὴν ἔξωσιν τῶν Βασιλέων καὶ τὴν ἀναρχίαν ποὺ ἐπηκολούθησε καὶ ἀνέκοψε τὴν ἀποστολὴν χορημάτων.

Εἰς τὴν ἀνευ Βασιλέως πόλιν, ἐβασίλευε σκότος, διότι οἱ Ἐπαναστάται, ἔσπαζαν μαζὶ μὲ τὰ τζάμια τῶν Ἀνακτόρων καὶ τὰ φανάρια τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξ οὗ καὶ τὸ σατιρικὸν δίστιχον:

«Κί' ἔθραυσαν ἀρειμανίως, ἀντιστάσεως μὴ οὔσης
ἐν μᾶ νυκτὶ καὶ μόνη, τοὺς φανούς τῆς Πρωτευούσης.»

Ὁ ἐργολάβος Κουμέλης δὲν ἔχει πιά χορήματα καὶ οἱ ἐργασίες καρκινοβατοῦν. Οἱ βάσεις εἶχαν τελειώσει ἤδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1861 καὶ ἐτοίμαζαν τὰ ἱκρίωματα τῆς ἀνωδομῆς. Εἰργάζοντο μόνον 30 ἐργάτες, ἀντὶ 300, ὡς ὄφειλε. Στὸ Πολυτεχνεῖον, ὅπου ὁ Ἀρχιτέκτονάς του, ὁ Λύσανδρος Καντατζόγλου, παρητήθη ἀπὸ τὴν Διεθνήν του Πολυτεχνεῖον, εἶχε ἐπιδοθῆ μὲ ζέσιν στὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν τριῶν κτηρίων του.

Στὰ τέλη τοῦ 1863, αἱ ἐργασίαι στὴν Ἀκαδημίαν διεκόπησαν τελείως. Ὁ Τσίλλερ, ποὺ ἦταν ἀρκετὰ ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα, βρῆκε ἐδκαιρία, στὶς ἀρχὲς Νοεμβρίου 1863, νὰ πάη στὴν πατρίδα του.

Λίγες μέρες πρὶν φύγει ὁ Τσίλλερ, τὴν 18ην Ὀκτωβρίου 1863 ἦλθε ὁ νέος Βασιλιάς, ποὺ ἦταν ὁ 18ετής δανὸς Πρίγκιψ, Γουλιέλμος, γιὸς τοῦ Χριστιανοῦ 9ου, καλουμένου Πέθεροῦ τῆς Εὐρώπης, ἀφοῦ καὶ τὰ τέσσαρα παιδιὰ του βασίλευσαν.

Ὁ Γουλιέλμος, ἔγινε Βασιλιάς τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸ ὄνομα Γεώργιος Α', τὰ δὲ ὑπόλοιπα παιδιὰ τοῦ Χριστιανοῦ, βασίλευσαν στὴ Δανία, Ἀγγλία καὶ Ρωσσία. Ὁ ἴδιος Χριστιανός, ἦταν ἀκόμη διάδοχος καὶ βασίλευσε μετὰ τὸν Γεώργιον.

Ὁ Γεώργιος ἐρχόμενος στὴν Ἑλλάδα φιλοξενήθηκε ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην τὸν Γ', στὶς Tuileries, ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα. Τὴν 12ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1863 ἐπιβιβάζεται στὴν Τουλὸν στὴν φρεγάτα «Ἑλλάς» (πρώην «Ἀμαλία») καὶ μετὰ πενήνημερον ἀποβιβάζεται στὸν Πειραιᾶ.

Ὁ Τσίλλερ παρέστη τὴν 30ὴν Ὀκτωβρίου 1863 στὴν καταστόλιστην Ἀθήνα, κατὰ τὴν ὑπόδοχὴν τοῦ Βασιλέως καὶ μετὰ λίγες ἡμέρας ἀναχωρεῖ. Περναεὶ ἀπὸ τὴν Ρώμην γιὰ νὰ ἐπισκεφθῆ τὸ ἐκεῖ ἐργαστήριον τοῦ Λεωνίδα Δροσῆ, πρὶν πάει στὴν Βιέννην, νὰ συναντήσῃ τὸν προϋστάμενόν του, Θεόφιλον Χάνσεν.

Κοντὰ του βρίσκεται κάπως θορυβημένος, λόγῳ τοῦ πολέμου, ποὺ ἄρχισε ἡ πατρίς του Πρωσσία κατὰ τῆς Δανίας, ὁ ὁποῖος ἔληξε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1864 μὲ πλήρη ἦτταν τῆς Δανίας.

Λίγο πρὶν, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1864, ὁ Σίνας παραιτεῖται ἀπὸ Πρέσβυς τῆς

Ἑλλάδος καὶ τὴν θέσιν του παίρνει, μετὰ τριετίαν, ὁ γαμβρός του Γεώργιος Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος πέντε χρόνια νωρίτερα (Σεπτέμβριον τοῦ 1862) εἶχεν ὑπανδρευθῆ τὴν τρίτην κόρην τοῦ Σίνα, τὴν δεκαεπταετίδα Εἰρήνην.

Ἐκεῖ ὁ Τσίλλερ μαθαίνει τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Ζωγράφου Κάρλ Ράαλ (1865) πὸν σχεδὸν ταυτοχρόνως συνέπεσε μὲ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀμπραάμ Λίνκολν, λίγο μετὰ τὴν λήξιν τοῦ ἀπανθρώπου ἐμφυλίου πολέμου Βορείων καὶ Νοτίων Ἀμερικῆς.

Ὁ Τσίλλερ ἀνέλαβε καὶ σχεδίασε τὸν Μάϊον τοῦ 1865 Ναὸν στὴν Oberlössnitz. Συγχρόνως κερδίζει πρῶτο βραβεῖο σὲ Ἀρχιτεκτονικὸ διαγωνισμό, γιὰ κάποιον ἔργον του στὸν Κανάσσο.

Φαίνεται πὸς γλυκῆθηκε μὲ αὐτὰ καὶ ἐξέφρασε δισταγμοὺς στὸν Χάνσεν γιὰ ἐπιστροφή του στὴν Ἑλλάδα. Ἀλλά, ὅταν ὁ Σίνας τοῦ ὑπεσχέθη ἑκτακτον ἡγεμονικὸν δῶρον 1.000 χρυσῶν εἰκοσόφραγκων μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἔργου, ἄλλαξε γνώμη.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866 ὁ Τσίλλερ παρέστη στὴν παρασημοφορία τοῦ Σίνα ἀπὸ τὸν Ἀυτοκράτορα τοῦ Μεξικοῦ Μαξιμιλιανό, ἐνῶ μετὰ ἓνα ἀκριβῶς χρόνο, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1867, ὁ ἴδιος Μαξιμιλιανὸς τουφεκίζεται στὸ Κουαρετάρου τοῦ Μεξικοῦ.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866 ὁ Τσίλλερ πάει στὴ Δρέσδη γιὰ τὸ βραβεῖο τοῦ διαγωνισμοῦ πὸν κέρδισε καὶ ἐκεῖ ἐντυπωσιάζεται μὲ τὴν ἔπαυλιν «Villa Rosa», ἣ ὁποία τοῦ ἐνέπνευσε ἀργότερα τὸ «Ἴλιον Μέλαθρον».

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κατάστασις στὴν Ἑλλάδα ἤρχισε βελτιουμένη. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1863, ἔγινεν ἡ ἔνωσις τῆς Ἑπτανήσου, ἀδξηθείσης οὕτω τῆς ἐπιφανείας τῆς χώρας κατὰ 12.695 τετρ. χιλιόμετρα.

Μεσολάβησεν ἓνα τυραννικὸν ἔτος ἀνομβρίας (1864) καὶ ἄλλο πολιτικῆς ἀσταθείας κατὰ τὸ ὁποῖον ἄλλαξαν διαδοχικὰ ἑπτὰ Κυβερνήσεις. Τότε ἐξέσπασε καὶ ἡ Κρητικὴ Ἐπανάστασις μὲ κορυφαίαν στιγμὴν τῆς τὴν ἀνατίναξιν τῆς Μονῆς Ἀρκαδίου, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1866, ἀπὸ τὸν Ἡγούμενον Γαβριήλ.

Τὸν ἀγῶνα αὐτὸν τῶν Κρητικῶν ἐνίσχυσεν ὁ ἔκπτωτος Βασιλεὺς Ὅθων, μὲ ὀλόκληρον τὴν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν, πὸν τοῦ ἔδιδεν ὁ ἀδελφός του, Βασιλεὺς Μαξιμιλιανός.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1867 ὁ Ὅθων ἀποθνήσκει στὴν Βαμβέργην σὲ ἡλικία 52 ἐτῶν. Μετὰ ἓνα χρόνο, πεθαίνει καὶ ὁ ἐπίσης ἔκπτωτος ἀπὸ εἰκοσαετίας πατέρας του καὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1875 πεθαίνει καὶ ἡ Ἀμαλία σὲ ἡλικία 56 ἐτῶν.

Τὴν 12 Νοεμβρίου τοῦ 1865 φέρνει ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος τὴν 18έτιδα σύζυγόν του, Βασίλισσαν Ὀλγαν, Μεγάλην Δούκισσαν τῆς Ρωσίας καὶ ἀνηπιὰν τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου Β', πὸν ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν ὑποδέχεται θερμὰ.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1866 θεμελιώνεται τὸ Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον στὴν ὁδὸν

Πατησίων, πού ἀρχίζει μὲ σχέδια τοῦ γερμανοῦ Μουσειολόγου Ἀρχιτέκτονος *Ludwig Lange* (1808-1868). Κατὰ τὴν ἐκτέλεσίν του ἀνεμίχθησαν καὶ οἱ Ἀρχιτέκτονες Π. Κάλκος, Θ. Χάνσεν καὶ ἰδίως ὁ Ἐρ. Τσίλλερ, μέχρις ἀποπερατώσεώς του, τὸ 1889. Τὸ Μουσεῖον συνεπληρώθη ἐπιτυχῶς ἀπὸ τὸν Ἀρχιτέκτονα Γεώργιον Νομικόν.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1866, ἐπὶ Πρωθυπουργίας τοῦ διαπρεποῦς μανιάτη πολιτικοῦ Ἀλεξάνδρου Κουμουνδούρου (1812-1883), ὑπουργοποιεῖται διὰ πρώτην φοράν ὁ κορυφαῖος Ἕλλην πολιτικός Χαρίλαος Τρικούπης, αὐτὸς πού κίνησε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κόσμου εἰς τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος.

Τότε πρωτοῆρθε στὴν Ἑλλάδα ὁ κωνσταντινουπολίτης Τραπεζίτης Ἀνδρέας Σγγρός, ὁ ὁποῖος μετὰ δεκαετίαν, ἀκριβῶς σὲ Προεδρία Τρικούπης, ἐγκαθίσταται ὀριστικὰ εἰς τὰς Ἀθήνας γιὰ νὰ ἀρχίσῃ τὶς ἀγαθοεργίες του.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1867 ὁ Ὑπουργὸς Παιδείας Χαρίλαος Χριστόπουλος (πρωθυπουργοῦντος Ἀ. Κουμουνδούρου) ὑποβάλλει σχέδιον συστάσεως Ἀκαδημίας, μὲ 4 Τμήματα: Φιλολογικόν, Φυσικομαθηματικόν, Ἡθικοφιλοσοφικόν καὶ Καλλιτεχνικόν. Ἐκαστον τούτων θὰ ἔχῃ 15 Μέλη, πού ὑποχρεοῦνται νὰ γράφουν τουλάχιστον δύο διατριβάς ἐτησίως, λαμβάνοντες 500 δραχμὰς κατ' ἔτος. Λόγῳ ὁμοῦ τῆς γενικῆς κρίσεως καὶ τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦτο δὲν συνεζητήθη.

Μὲ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Τσίλλερ εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1868, ἀρχίζει ἡ δευτέρα περίοδος τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Σίμων Σίνας ἐνέκρινεν ἀποστολὴν 200.000 δραχμῶν ἐτησίως καὶ ἤδη τὸν Αὐγούστον τοῦ ἰδίου ἔτους, μὲ 50 ἐργατοτεχνίτας, αἱ ἐργασίαι προχωροῦν ἐντατικά.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὰς Ἀθήνας μία πλειὰς Ἑλλήνων καὶ ξένων Ἀρχιτεκτόνων ἀκολουθοῦσα πιστὰ τὸν Νεοκλασσικὸν ρυθμὸν ἐργάζεται ἀποδοτικά.

Μεταξὺ αὐτῶν ὁ καταστάς διάσημος, μετὰ τὸ Πολυτεχνεῖον, Λύσανδρος Καντατζόγλου, μὲ τοῦ ὁποῖου τὰ σχέδια, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1868, θεμελιώνεται, στὴν Πλατεῖαν Γερατίου, μέγας Ναός, στὸ ὄνομα τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, ἐπ' ἐνκαιρίᾳ τῆς βαπτίσεώς του, ἕνα μῆνα μετὰ τὴν γέννησίν του.

Ὁ ἴδιος ὁ Διάδοχος, μετὰ 37 ἔτη, τὸ 1905 θὰ ἐγκαινιάσῃ ἐπισήμως τὸν Ναόν. Στὸ ἔργον του αὐτὸ ὁ Καντατζόγλου ἐπιχειρεῖ, χωρὶς ἐπιτυχίαν, νὰ ὑποτάξῃ τὸν βυζαντινὸν ρυθμὸν στὴν κλασσικὴν γραμμὴν.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1869 ἀρχίζει νὰ ὑψώνεται ἡ βόρειος, ὅπως καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Ἀκαδημίας.

Τὸν ἴδιον χρόνον ἀνοίγει καὶ ἡ Διῶρυξ τοῦ Σουέξ, ἡ ὁποία μὲ τὴν συντομωτέραν πρὸς Ἰνδίας μετὰβασιν ἀναμένεται νὰ δώσῃ ἄλλες διαστάσεις εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ σ' ὅλα τὰ λιμάνια τῆς.

Τὸν ἴδιον χρόνον συνέπεσε νὰ ἐγκαινιασθῆ ὁ ἀτμοκίνητος σιδηρόδρομος Θεσείου-Πειραιῶς.

Ἐντὸς τοῦ ἔτους τὰ Προπύλαια καὶ ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Ἀκαδημίας εἶναι ἤδη ὄρθια, ἐνῶ συγχρόνως ὁ Τσίλλερ ἀνεγείρει παράπηγμα στὸ Β.Α. μέρος τοῦ οἰκοπέδου γιὰ νὰ στεγάσῃ τοὺς μαρμαρογλύπτας καὶ κυρίως τὸ ἐργαστήριον τοῦ Λεωνίδα Δρόση.

Ὁ Γλύπτης Δρόσης, πὸν τὸ 1868 ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ἀνέλαβε μὲ συμβόλαιο ἀπὸ τὸν Σ. Σίνα τὰ γλυπτὰ τοῦ κεντρικοῦ ἀετώματος τῆς Ἀκαδημίας, μὲ θέμα «Γέννησις τῆς Ἀθηναῖς», βάσει παλαιότερου προπλάσματος του.

Συμφωνήθη ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 90.000 δραχμῶν, μὲ παράδοσιν τετραετῆ, ἦτοι τὸ 1872. Τὸ ἀέτωμα ἔχει μῆκος 13,60 μέτρων καὶ ὕψος στὸ μέσον 1,60 μ.

Ἡ ἐκτέλεσις θὰ ἐγίνετο μὲ ἰταλικὰ μάρμαρα Καρράρας, γι' αὐτὸ ὁ Δρόσης ζήτησε νὰ ἐργασθῆ τὸ ἀέτωμα στὴ Ρώμη.

Ὁ Δρόσης λαμβάνει 22.500 δραχμὰς ἀνὰ ἔτος καὶ ἀρχίζει νὰ ἐργάζεται, ἀλλὰ ὄχι ἐντατικά, πρῶγμα πὸν ἐκνευρίζει τὸν Τσίλλερ. Εὐσυνειδήτος ὅμως καθὼς ἦταν ὁ Δρόσης, κατασκευάζει πεντάκις τὸ πρόπλασμα τῆς Ἀθηναῖς μέχρις ὅτου τὸν ἱκανοποιήσει.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1868 ὁ Δρόσης διορίζεται Καθηγητὴς στὸ Πολυτεχνεῖον, ὅπου διδάσκει μέχρι τοῦ θανάτου του, Δεκέμβριον τοῦ 1883.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1869 πεθαίνει ὁ θεῖος τοῦ Σ. Σίνα, Ἰωάννης Σίνας, πρῶτος Διευθυντὴς τῆς Ἀτμοπολιτικῆς Ἐταιρείας τοῦ Δουναβέως καὶ φέρνει στὸν Σίναν νέες σκοτοῦρες, ἀλλὰ καὶ νέα ὀφέλη.

Ὁ Σίνας σκορπίζει ὑποτροφίαις σὲ Ἕλληνας, μεταξὺ τῶν ὁποίων στοὺς ἱστορικοὺς Κωνσταντῖνον Σάθαν καὶ Παῦλον Καρολίδην, στὸν Δημοσιογράφον Βλάσην Γαβριηλίδην κ.ἄ. Προστατεύει ἐπίσης Καλλιτέχνας ὅπως τὸν Δρόσην, τὸν Λύτραν, τὸν Rahl, τὸν Heine κλπ.

Τὸν ἴδιον χρόνον, 1869, αἱ Ἀθῆναι ὑποδέχονται τὴν ἀκόμη ὠραίαν Ἀντοκράτειραν τῶν Γάλλων Εὐγενίαν. Φιλοξενεῖται στὰ ἀνάκτορα. Ἦταν τότε 43 ἐτῶν. Ἐπέπρωτο τὰ ζῆση ἀκόμη μισὸν αἰῶνα καὶ δυστυχῆς καὶ ἐξόριστος νὰ πεθάνῃ τὸ 1920 τυφλὴ στὴ Μαδρίτη.

Δέκα χρόνια μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀκαδημίας, ἦτοι τὸ 1870, εἶναι ἕτοιμη ἡ βόρειος πλευρὰ τῆς.

Τὸν χρόνον αὐτόν, ἡ μικρὴ Προτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, μὲ πληθυσμὸν 68.000, ἐπὶ 1.500.000 περίπου ὅλης τῆς Χώρας, πάλιν συνταράσσεται ἀπὸ κρίσεις.

Ἐν πρώτοις τὸν Ἀπρίλιον συνελήφθησαν στὴ γέφυρα Πικέρμι ἀπὸ τῆ συμμορία Ἀρβανιτάκη ξένοι τουρίστες εὐγενεῖς ἐκ τῶν ὁποίων ἐφορεύθησαν 3 Ἀγγλοὶ καὶ ἓνας

Ἰταλός, γεγονός πὸν προκάλεσε τὴν παραίτησιν τῆς Κυβερνήσεως Θρασυβούλου Ζαΐμη.

Συγχρόνως ἄρχισε τὸ σκάνδαλον τῶν ἐκβολάδων καὶ σκωριῶν τοῦ Λαυρίου, πὸν λήθηκε μετὰ 6 χρόνια, μεσιτεύσει τοῦ Ἀνδρέα Συγγροῦ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Εὐρώπη τὴν χρονιὰν αὐτὴν ὑπῆρξε ταραγμένη. Τὸν Ἰούλιον τοῦ '70 ξεσπᾶ ὁ Γαλλο-γερμανικὸς πόλεμος, πὸν τελείωσε μετὰ 10 μῆνες (Μάϊον 1871) μὲ νίκην τῶν Γερμανῶν καὶ ἐπανίδρυσιν τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὸν Γουλιέλμον Α'. Ἐνῶ στὴ Γαλλία ἀποκαταστάθηκε, ἐπὶ τέλους, ἡ Δημοκρατία.

Ἡ Ἰταλία, ἐπίσης, μετὰ τόσους ἀγῶνες, τὸν Ἰούλιον τοῦ '70 ἐνοποιεῖται εἰς Κράτος, ὑπὸ τὸν Βίκτορα Ἐμμανουήλ Β'.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ Ἀκαδημία προχωρεῖ, ἐνῶ οἱ ἐργασίες στὸ Πολυτεχνεῖον σταμάτησαν ἐλλείψει χρημάτων. Λειτουργοῦν ἐν τούτοις δύο αἴθουσαι του. Αἱ ἐργασίαι του ἐπανελήφθησαν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1874 μὲ ἐπίσχυσιν 300.000 δραχμῶν ἀπὸ τὸν Γεώργιον Ἀβέρωφ. Τελείωσαν μετὰ δεκαετίαν, μὲ σύνολον δαπάνης 2.347.715 δραχμᾶς.

Ὁ Σίνας κάμνει ἐπενδύσεις στὴν Ἑλλάδα. Ἐκτὸς ἀπὸ δύο οἰκίας στὴν ὁδὸν Νοσοκομείου (σημερινῆς Ἀκαδημίας) καὶ Ἀνκαβηττοῦ γωνία, πὸν ἀγόρασε τὸ 1868 ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Χρηστομάνον, ἀγοράζει τὸ 1870 τὸ κτῆμα «Ἐπτάλοφος» ἢ «Πύργος Βασιλείσης» στὰ Ν. Λιόσα, ἐκτάσεως 2.500 στρεμμάτων, ἀντὶ 240.000 δραχμῶν, ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, στὸ ὅποιον περιῆλθε μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὁθωμανοῦ.

Τὸ κτῆμα τὸ παρέλαβεν ὁ Τσίλλερ, μαζὶ μὲ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἔπανλιν πὸν τὸ 1854-59 εἶχε κτίσει κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀμαλίας ὁ γάλλος Ἀρχιτέκτων Φρειδ. Μπουλανζὲ σὲ νεογοτθικὸ ρυθμό. Ἄλλὰ οἱ ὑποδειγματικῆς καλλιέργειας τῆς Ἀμαλίας εἶχαν πιά ξηρανθεῖ. Δὲν ὑπῆρχαν οὔτε τὰ ἐκλεκτὰ ζῶα ἀναπαραγωγῆς.

Ὁ Σίνας δὲν εἶδε ποτὲ τὸ κτῆμα αὐτό, ὅπως ἄλλωστε οὔτε τὸ κύριον ἔργον του, τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, γιὰτὶ ἀπησχολημένος διαρκῶς στὸ ἐξωτερικὸν ποτὲ δὲν ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ τὸν θάνατόν του, ἡ Ἰφιγένεια Σίνα ἐπώλησε τὸ κτῆμα στὸν Γεώργιον Χριστοδ. Παχῆν, πὸν ἀργότερα κληρονομήθηκε ἀπὸ τὸν γαμβρόν του Ἰωάννην Σερπιέρη, στὴν οἰκογένεια τοῦ ὁποίου ἀκόμη ἀνήκει.

Τὸν ἴδιον χρόνον 1868 ὁ Σίνας ἀναθέτει στὸ Χάνσεν τὴν ἀνακαίνισιν ἄλλου μεγάλου του, στὴν Rappalten-Kirche τῆς Κάτω Αὐστρίας.

Ὁ Τσίλλερ, ἐργατικὸς καὶ ἀκούραστος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν πὸν ἐπισκέπτεται καθημερινῶς, ἔχει καιρὸν νὰ ἀναλαμβάνη καὶ ἰδιωτικὰς ἐργασίας. Ἐπὶ πλέον ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν Ἀρχαιολογίαν. Αὐτός, πρὶν ἀπὸ τὸν Σλήμαν, ἄρχισε ἀνασκαφὰς στὴν ἀρχαία Τροία. Εὐτυχέστερος ἦταν στὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Παναθηναϊκοῦ Στα-

δίου τὸ 1868, ὅπου ἐπεσήμανε τὴν ἀκριβῆ θέσιν του. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ τὴν ὄλην ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἀφοσίωσίν του τὸν Μάρτιον τοῦ 1870 ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος τὸν παρασημοφορεῖ μὲ τὸ παράσημον τοῦ Σωτήρος.

Συγχρόνως τοῦ ἀναθέτει τὴν μελέτην Ἐνακτόρου εἰς κτήμα Τατοῦτου, πενκοφύτου ἐκτάσεως 21.000 στρεμμάτων, τὸ ὁποῖον ὁ Γεώργιος ἀγόρασε τὸν Μάϊον τοῦ 1872 ἀπὸ τὸν Σκαρλάτον-Σουτζον, ἀλλὰ τὸ κτήριον δὲν ἀνηγέρθη ποτέ.

Τὸ 1871 ὁ Τσίλλερ ἀναλαμβάνει τὴν μελέτην τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου Ἀθηρῶν, ποὺ εἶχε ἤδη ἀρχίσει νὰ κτίζεται μὲ σχέδια τοῦ γάλλου Ἀρχιτέκτονος Giraldi καὶ ποὺ τελείωσε τὸ 1889. Μετὰ 80 χρόνια κατεδαφίσθη ἀναίτιως.

Συγχρόνως ὁ Τσίλλερ ἀνέλαβε καὶ τὰ Θέατρα Πατρῶν καὶ Ζακύνθου.

Αἱ Ἀθηναὶ ἐστεροῦντο θεάτρον. Ὑπῆρχε μόνον τὸ ὑποτυπῶδες τοῦ Μπούκουρα, κτισμένο στὴ σημερινῇ ὁδῶν Μενάνδρου. Ἐπίσης καὶ τὸ θεάτρον Ἀρνωτάκη, κτισμένο τὸ 1871 στὴν Ὀμόνοια, ὅπου σήμερα τὸ ξενοδοχεῖον «Μπάγκειον». Μὰ ἀπὸ γρήγορα ἔκλεισε, γιὰτὶ οἱ Ἀθηναῖοι προτιμοῦσαν τὰ παριλίσσια Θέατρα, «Ἄντρον τῶν Μουσῶν» καὶ «Ἰλισσίδων Νυμφῶν», σὲ γειτονιὰ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ δροσεροῦ Ἰλισσοῦ, ποὺ οἱ σύγχρονοι Ἀθηναῖοι μετέτρεψαν σὲ ὑπόνομον.

Στὰ μέσα τοῦ 1871 τελειώνει ἡ Ἀνατολικὴ πτέρυξ τῆς ἀνωδομῆς. Σὲ λίγο τελειώνει καὶ ἡ πτέρυξ τῆς Δυτικῆς, ἐνῶ προχωρεῖ ραγδαίως ἡ πρόσοψις τοῦ κτηρίου.

Τὸ 1872, ἐπὶ Δημάρχου Παναγῆ Κυριακοῦ, μετονομάζεται ἡ ὁδὸς Ὀφθαλμιατρείου εἰς ὁδὸν Σίνα.

Στὴν Βιέννην ἔγινε τὸ αὐτό, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σίνα, εἰς ὁδὸν ὀνομασθεῖσαν Sinagasse.

Τὸν ἴδιον χρόνον 1871, ὁ ἄριστος μαθητὴς τοῦ Rahl, ταλαντοῦχος ἱστορικός Ζωγράφος Christian Griepenkerl (1839-1916), σχεδιάζει τὰς τοιχογραφίας τῆς Ἀκαδημίας, βάσει ἰδεῶν τοῦ Διδασκάλου του. Θέμα εἶναι ὁ μυθικὸς κύκλος τοῦ Τιτᾶνος Προμηθέως.

Τὸν δὲ ἐπόμενον χρόνον ἀναλαμβάνει τὴν παραγγελίαν καὶ μετὰ δύο χρόνια (1874) ἐκλέγεται Καθηγητὴς στὴν Ἀκαδημίαν τῆς Βιέννης, σὲ ἡλικίαν 35 ἐτῶν.

Τὸ 1872 ἡ ξυλουργικὴ ἐργασία τῆς στέγης, ἡ ὁποία ἀκόμη μᾶς βασανίζει, εἶναι ἔτοιμη καὶ ἀναμένονται οἱ κέραμοι οἱ ὁποῖοι ἀρχικὰ παρηγγέλθησαν στὸ Λιβόρον, ἀλλὰ ἀργότερα στὴν Βιέννην.

Ἐντὸς τοῦ 1873 τοποθετοῦνται οἱ δύο ἰωνικοῦ ρυθμοῦ κίονες καὶ στὸ τέλος τοῦ ἔτους τοποθετεῖται τὸ κεντρικὸν ἀέτωμα.

Στὰ τέλη τοῦ 1872 ἡ Ἀκαδημία, μὲ ἔτοιμον τὸ ἐξάστυλον πρόστυλόν της, ὀρθοῦται μεγαλοπρεπῆς.

Οἱ διερχόμενοι πολῖτες, ἰδίως οἱ Καλλιτέχνη, Συγγραφεῖς, Ἐπιστήμονες κλπ.

τήν θαύμαζαν και ηῦχοντο ὅπως τὸ μελλοντικὸν Σῶμα τῶν Ἀκαδημαϊκῶν ἀνταποκριθῆ στήν λαμπρότητα τοῦ κτηρίου πού θά τὸ στεγάσῃ. Περισσότερο ἀπὸ ὅλους καμάρωνε ὁ Τσίλλερ. Τὸ ἐκδηλώνει στὸ γράμμα του τοῦ Ἰουνίου 1872, πρὸς τὸν Χάνσεν, γράφοντας: «Ἡ οἰκοδομὴ προκαλεῖ μεγαλειώδη ἐντύπωσιν. Πόσον θά αὐξηθῆ ἡ λαμπρότης της, ὅταν τεθῆ ἡ Γλυπτικὴ διακόσμησης».

Πολλοὶ Καλλιτέχναι θέλουν νὰ ἐργασθοῦν στήν Ἀκαδημίαν. Μεταξὺ αὐτῶν και ὁ γνωστὸς νεοκλασσικὸς Γλύπτης, Καθηγητῆς Ἰωάννης Κόσσοσ, ὁ Γλύπτης τοῦ Ρήγα και τῶν Ζαπταίων. Γι' αὐτὸ στέλνει στήν Βιέννην προστάγματα τοῦ Ἀπόλλωνος και τῆς Ἀθηνᾶς ὅπως και τῶν δύο Φιλοσόφων. Ἀλλὰ τόσον ὁ Σίνας ὅσον και ὁ Χάνσεν προτιμοῦν τὸν Λεωνίδα Δρόσην.

Ὁ Δρόσης ἐκθέτει στήν Ἐκθεσὶν τῆς Βιέννης τοῦ 1872, τὸ κεντρικὸν αἰτώμα τῆς Ἀκαδημίας και τιμᾶται μὲ Ἀ΄ Βραβεῖον. Ἡ φήμη του τὸν κάμνει διάσημον. Τὸ 1872, κατόπιν διαγωνισμοῦ ἀναλαμβάνει τὸν μαρμάρων ἀνδριάντα τοῦ Ἰ. Βαυβάκη, μὲ προσωποποιημένους ἀλληγορίας στήν βάσιν τους ἀντὶ δραχμῶν 85.000. Τὸ δὲ 1874 τοῦ ἀνατίθεται ἡ ἐκτέλεσις τῶν τεσσάρων ἐξωτερικῶν ἀγαλμάτων τῆς Ἀκαδημίας, ἀφ' ἐνὸς τῆς Ἀθηνᾶς και τοῦ Ἀπόλλωνος, ὕψους 3.50 μέτρων, ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 80.000 δραχμῶν, και ἀφ' ἑτέρου τῶν δύο καθημερινῶν φιλοσόφων, Σωκράτους και Πλάτωνος, ὕψους 2,40 μ., ἀντὶ δραχμῶν 50.000.

Ὁ Τσίλλερ πηγαίνει γιὰ λίγο στήν Βιέννην και στὸν γυρισμὸν του ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐπικεράμωσιν τοῦ κτηρίου και μὲ τὰ ὀκτὼ αἰτώματα τῶν τεσσάρων περὺγων. Ἐπίσης σχεδιάζει λεπτομέρειες τῶν κουφωμάτων, τῶν φανοστατῶν, τῶν ἐπιχρυσώσεων κλπ. Ἐπιθυμεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ πολυχρωμίαν ὅπως οἱ ἀρχαῖοι στοὺς Ναοὺς των, ὅπως ἀπεκάλυψαν τὰ ἐκδοθέντα βιβλία τῶν Ἀγγλων Ἀρχιτεκτόνων Stuart και Revet.

Ἀλλ' ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολυχρωμίαν ὁ Τσίλλερ μιμήθηκε τοὺς ἀρχαίους και στήν καμπυλότητα, πού, ὅπως ἐξηκρίβωσα, ἔδωσε στὸν θριγκὸν τῆς ὄψεως και στὸ γεῖσον τοῦ αἰτώματός του, κυρτὴν γραμμὴν.

Τὸν ἴδιον χρόνον, 1874, ἀρχίζει νὰ κτίζεται τὸ μέγαρον τοῦ Ζαπτείου, μὲ σχέδια τοῦ γάλλου Μπουλανζέ, ἐπεξεργασμένα και βελτιωμένα ἀπὸ τὸν Θεόφιλον Χάνσεν, βοηθουμένου πάντοτε ἀπὸ τὸν Τσίλλερ. Τὸ κτήριον κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν τελείωσε μετὰ 15ετίαν, τὸ 1889.

Τὸ 1874 ἐπίσης τελείωσαν τὰ δύο ἔργα τοῦ Παναγιώτη Κάλκου, ἤτοι τὸ Βρεφοκομεῖον, ὁδοῦ Πειραιῶς, και τὸ Δημαρχεῖον, ὁδοῦ Ἀθηνᾶς.

Στὴν Ἑλλάδα ἡ πολιτικὴ κατάστασις εἶναι πάλιν τεταμένη. Ὁ Χ. Τρικούπης γράφει τὴν 29ην Ἰουνίου τοῦ 1874 τὸ ἄρθρον «Τίς πταίει», στήν ἐφημερίδα «Οἱ

Καιροί», επιτιθέμενος κατά τῆς Αὐλῆς, ἡ ὁποία διώριζεν αὐθαιρέτως Κυβερνήσεις καὶ φυλακίζεται ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον.

Τέλος ἀνέτειλε τὸ 1875 καὶ ἀρχίζει ἡ «Ἐποχὴ Τρικούπη». Ἡ πρώτη Κυβέρνησις του δοκίστηκε τὴν 27ην Ἀπριλίου. Ἡ φωτεινὴ ἐποχὴ, μὲ πολλὰ διακοπὰς, διήρκεσε ἐπὶ εἰκοσαετιὰν μέχρι τὸ 1894. Ἡ Κυβέρνησις Τρικούπη, παρ' ὅλες τὶς οἰκονομικὰς δυσπραγίας καὶ δυσάρεστες ἐξωτερικὰς συνθήκας, ἀναγέννησε τὴν Ἑλλάδα.

Στὸν χρόνον αὐτὸν ἡ Ἀκαδημία στεγάζεται. Κέραμοι βαρεῖς, διαστάσεων 69×46 καὶ βάρους 23 καὶ πλέον κιλῶν καὶ ἄλλοι 50 × 40 ἑκατοστῶν, βάρους 12 κιλῶν, ἔρχονται ἀπὸ τὴν Βιέννην.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ρίζος Παγκαβῆς συνιστᾷ στὸν Πρωθυπουργὸν Ἀλέξανδρον Κουμουνδοῦρον τὴν ἔναρξιν λειτουργίας τῆς Ἀκαδημίας προτείνων ἴδιον Κανονισμόν. Συγχρόνως προτείνει τὴν ὀνομασίαν τῆς Ἀκαδημίας εἰς «Σιναιάν». Δεκτὴ γίνεται ἡ δευτέρα πρότασις.

Στὴν Βιέννην τὸ 1875 ὁ Χάνσεν ἀναλαμβάνει τὸ κτίσιμο τῆς ἀστριακῆς Βουλῆς μόνον (Parlament) μὲ σχέδιά του ἐγκριθέντα πρὸ εἰκοσαετίας.

Ὁ ἴδιος μαθαίνει μὲ θλίψιν τὸν θάνατον τοῦ συμπατριώτου του 70τούτιδος Hans Andersen, πὸν εἶχε γνωρίσει στὴν Ἀθήναι τὸ 1841, ὅταν ὁ τότε τριαντάρης καὶ ἄσημος ἀκόμη φίλος του, μυθογράφος, εἶχεν ἔλθει στὴν Ἑλλάδα καὶ παραμένει ἐπὶ μῆνα.

Ἐπίσης τὸ 1875 τοποθετοῦνται τὰ μαρμάρια γλυπτὰ τοῦ κεντρικοῦ ἀετώματος, ἀφοῦ πρῶτα ἐπεχρυσώθη τὸ βάθος του. Τὸν ἴδιον χρόνον ἦλθαν καὶ τὰ ἐξ ὀπίτης γῆς γλυπτὰ, πὸν τοποθετήθηκαν στὰ 8 ἀετώματα τῶν πτερόγων τῆς Ἀκαδημίας. Παρίστασαν τὴν Ἀθηναῖ σὲ πολιτιστικὰς ἐνέργειάς της.

Ἦσαν σχεδιασμένα ἀπὸ τὸν Χάνσεν μὲ ἐκτελεστὴν τὸν Franz Melnitzki.

Ἄλλ' ἐνῶ στὴν Ἀκαδημίαν ὄλα προχωροῦσαν κανονικῶς, τὰ δομικὰ, τὰ γλυπτὰ καὶ οἱ ἐγχρωμες διακοσμῆσεις, ἦλθε ἡ τρομερὴ εἰδησις τοῦ θανάτου τοῦ Σίμωνος Σίνα. Ἀπέθανε τὴν 15ην Ἀπριλίου 1876, σὲ ἡλικία 66 ἐτῶν, χωρὶς ποτὲ νὰ εὐτυχίση νὰ ἔλθῃ στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ δῆ τὸ ἔργον πὸν χρηματοδότησε.

Ἀμέσως ἀναλαμβάνει ἡ σύζυγος τοῦ Σίμωνος, Ἰφιγένεια, ἡ ὁποία ἐπιχορηγεῖ συγχρόνως καὶ ἄλλα ἑλληνικὰ ἰδρύματα, ὅπως τὸ Ἀμαλίειον, τὸ Ἀρσάκειον, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, ἀλλὰ κυρίως τὴν Ἀκαδημίαν.

Κατὰ λογαριασμόν τοῦ Τσίλλερ τὸ μέχρι τοῦ Μαΐου 1876 δαπανηθὲν ποσὸν ὑπὸ τοῦ Σίνα ἦτο 1.868.256 δραχμῆς. Ὁ Τσίλλερ ὑπελόγιζεν ὅτι θὰ χρειασθοῦν ἀκόμη περὶ τίς 500.000 δραχμῆς. Ἐν τούτοις ἡ Ἰφιγένεια ἔδωσε ἀκόμη 1.000.000 δραχμῆς, οἱ ὁποῖες μάλιστα χρειάστηκαν νὰ συμπληρωθοῦν, μετὰ τὸν θάνατόν της, ὑπὸ τοῦ Δημοσίου μὲ ἄλλες 560.000, διὰ τὴν πλήρη ἀποπεράτωσιν τοῦ κτηρίου. Ἦτοι τοῦτο ἐστοίχισεν ἐν συνόλῳ δρχ. 3.360.000.

Τὸ 1876 κατεδαφίζεται μετὰ πολλὰς ἀντιγνώμεις ὁ φράγκικος πύργος (Κουλάς), στὴν Ν.Δ. γωνία τῆς Ἀκροπόλεως, μὲ χρήματα ποῦ ἔδωσε ὁ Σλήμαν.

Τὴν 12ην Ἀπριλίου τοῦ 1877 ἔσπα Ῥωσοτουρκικὸς πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον, μὲ τὴν ἀνόητον εἰσβολὴν μας εἰς Θεσσαλίαν, παρ' ὀλίγον θὰ ὠδηγούμεθα εἰς δυσσχεστοὺς ἐθνικὰς περιπετείας.

Ἀκριβῶς τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἀνακαλύπτεται εἰς Ὀλυμπίαν, ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ Κλαδέου, τὸ ἀριστούργημα τοῦ Πραξιτέλους, ὁ Ἐρμῆς, ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν Ἀρχαιολογικὴν Σχολήν.

Ἐπέφρωτο κάποιον ἄλλον Ἀπρίλιον μετὰ 20 ἔτη, τὸ 1897, νὰ ἀρχίσωμεν τὸν ἀτυχῆ ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον μὲ τὴν γνωστὴν ἦτταν.

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1877 στήθηκαν ἐπὶ τῶν δύο ἰωνικῶν κιόνων τῆς προσόψεως τὰ γόφωνα προπλάσματα Ἀθηναῖς καὶ Ἀπόλλωνος. Ἐπὶ τούτῳ ἦλθε καὶ ὁ Χάνσεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ταξίδι ποῦ συντομεύεται πὰ χάρις στὰ ἐκ Τεργέστης ἰταλικά ἀτμόπλοια. Ὁ Χάνσεν ἔμεινε καθ' ὅλα ἱκανοποιημένος.

Τὸν ἴδιον χρόνον, 1877, ὁ Τσίλλερ ἀναλαμβάνει ἀπὸ τὸν Ἑρρίκον Σλήμαν μελέτην μεγάρου του, «Ἰλίου Μέλαθρον», στὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου, ἀκριβῶς ἔναντι τῶν Βασιλικῶν Σταύλων.

Εἶναι τὸ κτήριον, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπαράμιλλον ὁμορφίαν του θὰ θυμίσῃ στοὺς Ἕλληνας δύο μεγάλους φίλους. Ὁ πρῶτος εἶναι αὐτὸς ποῦ ἀνεκάλυψεν ἕνα νέον Πολιτισμόν, τὸν Μυκηναϊκόν, αὐτὸς ποῦ ἐπαλήθευσε τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου καὶ ποῦ προσέθεσε στὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων μερικὸν ἀκόμη αἰῶνα. Εἶναι ὁ ἐρασιτέχνης Ἀρχαιολόγος Ἑρρίκος Σλήμαν. Ὁ δεῦτερος εἶναι ὁ ἐμπνευσμένος Ἀρχιτέκτων ποῦ μὲ τὰ κτήριά του στὴν Πρωτεύουσαν καὶ σὲ πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐθέσπισεν ὑποδείγματα ἑλληνοπροποῦς Ἀρχιτεκτονικῆς, ὁ Ἐρρέστος Τσίλλερ.

Ἡ οἰκοδομὴ ἄρχισε τὸ 1878 καὶ ἐγκαινιάστηκε μεγαλοπρεπῶς τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου τοῦ 1881. Μετὰ 9 χρόνια, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1890 ὁ Σλήμαν πεθαίνει ἀπὸ πληκτος σὲ δρόμο τῆς Νεαπόλεως, σὲ ἡλικία 68 ἐτῶν.

Τὸ 1878 ὁ Γκριπενκερλ ἀρχίζει τὴν σύνθεσιν τῶν πινάκων τῆς Αἰθούσης Συνεδρίων, καὶ μετὰ διετίαν τὴν Τιτανομαχίαν. Προεβλέποντο 8 πίνακες. Δύο μεγάλοι στὰ ἔναντι ἀλλήλων ἀετώματα καὶ τρεῖς ἀνὰ ἐκάστην μακρὰν πλευράν. Ἦτο λυπηρὸν ὅτι μέχρι χρήσεως ἠλεκτρικοῦ ρεύματος (1900) οἱ πίνακες αὐτοὶ μόνον τὴν ἡμέραν ἦσαν ἀμυδρῶς θεατοί, μὲ τὸν ἄνωθεν μέτριον φυσικὸν φωτισμόν. Ἐνῶ τὴν ἐσπέραν, τὸ φῶς τῶν 108 λαμπτήρων φωταερίου, ποῦ ἐφέροντο ἐπὶ τῶν τεσσάρων φανοστατῶν —λυχνούχων καλουμένων— ἦτο τελείως ἀνεπαρκές.

Τὸν χρόνον ἐκεῖνον (1878) ἡ Ἑλλὰς συμμετέχει εἰς τὴν διεθνῆ Ἐκθεσιν Πα-

ρυσίων ἐπιδεικνύουσα τὰ ὄντως θαυμαστά ἐπιτεύγματα μιᾶς πεντηκονταετίας.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ ἰδίου ἔτους ἡ ἑλληνικὴ Κύπρος μετὰ 307 χρόνια ἀπηνοῦς τουρκικῆς δουλείας, καταλαμβάνεται ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1879 πεθαίνει ὁ ἔθνικὸς Ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης. Τὴν ἴδια ἐποχὴ κλείνει τὸ ἱστορικὸ καφενεῖο «Ὠραία Ἑλλάς», στὴ γωνία Ἐρμοῦ - Αἰόλου. Τὸν ἴδιο χρόνον (1879) ἀρχίζει ἡ Δημοτικὴ Ἀγορά, ποὺ τέλειωσε τὸ 1886.

Τὸ 1880 τὸ Κράτος ἐκχωρεῖ στὴν βελγικὴν Ἐταιρείαν Demerle τὴν ἐκμετάλλευσιν Ἱπποτροχιοδρομῶν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1880 ὁ πῖναξ Τιτανομαχίας ἦτο ἔτοιμος καὶ βραβεύτηκε στὴν Βιέννην.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1880 ἔρχονται εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Θεόφιλος Χάνσεν μὲ τὸν Γκρίπενκερλ, γιὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν πινάκων.

Ὁ Δρόσης, μὲ κλονισμένην τὴν ὑγίαν του ἀπὸ ἄσθμα, ἐργάζεται μὲ κόπον. Ἐχει ἔτοιμον γύψινον τὸν ἀνδριάντα τοῦ Σίμωνος Σίνα, ὁ ὁποῖος κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ἰφιγενείας Σίνα, ἔγινε μαρμάρινος καὶ ὄχι ὄρειχάλκινος, ὅπως ἀρχικὰ εἶχε προταθῆ.

Τὸ 1880 ὁ ἀπὸ διειτίας Διευθυντὴς τοῦ τότε Πολυτεχνείου, αὐτὸς ποὺ ἀνύψωσε τὸ γόητρόν του, στρατιωτικὸς Ἀρχιτέκτων Ἀναστάσιος Θεοφιλάς, ἀρχίζει τὴν μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομὴν τοῦ Ἰωάννη Σεοπιέρη, σημερινῆ Ἀγροτικῆ Τράπεζα, ποὺ θὰ διακοσμηθῆ ἀπὸ ἰταλοὺς Καλλιτέχνας καὶ θὰ τελειώσῃ τὸ 1884.

Τὸ 1881, ἐπὶ προθυπουργίας τοῦ διακεκοιμένου μαριάντη Πολιτεντοῦ Ἀλεξάνδρου Κουμουνοδούρου (1814-1853), ἡ Ἑλλὰς ἀξάνει τὸ ἔδαφός της κατὰ πλεόν τῶν 13.000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, μὲ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἀρτης.

Αἱ Ἀθῆναι μαστίζονται ἀπὸ ἔλλειψιν νεροῦ, τὰ δὲ μολυσμένα πηγὰδια φέρουν ἐπιδημίαν τύφου. Παρήγορον εἶναι ὅτι τὸν χρόνον αὐτὸν 1881, ἀρχίζει νὰ κτίζεται ἓνα μεγάλο Νοσοκομεῖον, ὁ «Ἐυαγγελισμός», χάρις στὴν μεγάλην Ἐδεργέτιδά του Βασιλίσσαν Ὀλγαν καὶ τὴν συμβολικὴν χρηματικὴν εἰσφορὰν τοῦ θείου της Τσάρου Ἀλεξάνδρου Β'.

Στὰ τέλη τοῦ 1881 ὁ Δρόσης παρέδωσε τὰ δύο ἀγάλματα, Ἀθηᾶς καὶ Ἀπόλλωνος, μαρμάρινα πιά. Ἀρχὰς Ἰανουαρίου τοῦ 1882, ὁ Ἀπόλλων τοποθετήθηκε στὴν θέσιν του, γεγοῶς ποὺ ἔκαμνε τὸν Βασιλέα Γεώργιον νὰ συγκαρῆ τὸν Τσίλλερ. Τὸν Μάρτιον τοποθετεῖται καὶ ἡ Ἀθηναῖ. Γιὰ τὴν Ἀθηναῖ ὁ Δρόσης εἶχε χρησιμοποιήσει ὡς «μοντέλο» τὴν ὠραιότατην ἀτθίδα, Αἰκατερίνην Πολυζώη, κόρην τοῦ Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη.

Ἡ τοποθέτησις τῶν δύο ἀγαλμάτων ἐχαιρετίσθη εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ ὠδὰς, οἱ ὁποῖες ἐώρταζον τὴν «Ἐπάνοδον τῶν Θεῶν».

Στὰς σχολικὰς διακοπὰς τοῦ 1882, ὁ Δρόσης πηγαίνει στὴν Νάπολη γὰ ἀναλάβη μνημεῖον Ἰταλοῦ εὐγενοῦς καὶ συγχρόνως πρὸς θεραπείαν. Ἄλλ' ὅμως στὸ ὄργον ἐκεῖ ἐργαστήριόν του (χυτήριον), προσβάλλεται ἀπὸ φυματίωσιν καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἀποθνήσκει. Τὴν παραμονὴν τοῦ θανάτου τοῦ ἀπέκτησε γιόν, ποῦ δὲν τὸν χάρηκε. Κατὰ τραγικὴν συγκυρίαν, ἓνα μῆνα μετὰ τὸν θάνατόν του, Ἰανουάριον 1883, πεθαίνει ἀπὸ ἐπιλόχιον καὶ ἡ σύζυγός του, ἡ σπετσιώτισσα Ἑλένη-Κονδυλία, ἀφήγουσα βρέφος τὸν γιόν της. Φιλεύσπλαχος Ἰταλὸς γιαιτρός τὸν φέρνει μετὰ τριετίαν στὴν Ἑλλάδα. Ἐδῶ βαπτίστηκε καὶ αὐτὸς Λεωνίδας καὶ σταδιοδρομήσκει ὡς Ἀξιωματικὸς τοῦ Πολεμικοῦ μας Ναυτικοῦ, μέχρι βαθμοῦ Ναυάρχου. Προσκληθεῖσα παρίσταται ἐδῶ ἡ κόρη του, ἔγγονή τοῦ Δρόση.

Ὁ Δρόσης ἀφησεν ἀνεκτέλεστα τὰ γύψινα προπλάσματα τῶν δύο καθημένων σφῶν. Ὁ Τσίλλερ, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν συνέπειαν Ἑλλήνων Γλυπτῶν (Φυτάλη, Βρούτου, Φιλιππότη, Βιζάρη κλπ.), ἀναθέτει τὴν ἐκ τοῦ μαρμάρου ἐκτέλεσίν των, στοὺς Ἰταλοὺς βοηθοὺς τοῦ Δρόση, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Γλόπτην Riccarelli. Ὁ ἴδιος τὸ 1885 τοποθετεῖ τὰ δύο ἀγάλματα στὴν σημερινήν τους θέσιν. Τὸν μὲν Σωκράτην «ἐν φιλοσοφικῷ στοχασμῷ», τὸν δὲ Πλάτονα «κρατοῦντα τὴν φιλοσοφικὴν γραφίδα». Οἱ ἴδιοι τεχνίτες θὰ μεταφέρουν στὸ μάρμαρο καὶ τὸν ἀδριάντα τοῦ Σίμωνος Σίνα.

Τὸ 1883 ἐγκαινιάζεται στὴν Βιέννην τὸ μεγαλοπρεπὲς κτήριο τοῦ *Parlament*, ἔργον Θ. Χάνσεν. Πρόκειται περὶ τεραστίου κτηρίου, μὲ ὄψιν 143 μέτρων, ἔναντι 63,50 τῆς Ἀκαδημίας μας καὶ συνολικῆς ἐπιφανείας περὶ τὰ 15.000 τετρ. μέτρα. Ἦτοι μεγαλύτερον τοῦ ὅλον οἰκοπέδου τῆς Ἀκαδημίας.

Τὸ κτήριο στεφανώνεται ἀπὸ τέσσερα ὀρειχάλκινα συμπλέγματα τετρατρόχων, ποῦ τὰ ὀδηγοῦν περωτὲς Νίκες. Διακοσμεῖται δὲ μὲ 76 μαρμάρινα ἀγάλματα καὶ 66 ἀνάγλυφα. Τὸ 1902 τοποθέτησαν μπροστά του κρήνην μὲ πίσω της μίαν πελωρίαν Ἀθηναίαν.

Συγκρίνοντες τὰ δύο αὐτὰ ἔργα τοῦ Χάνσεν παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

Τὸ κτήριο τῆς Ἀκαδημίας, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰς κτηριολογικὰς ἀτέλειαι, εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα κτήρια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, σὲ παγκόσμιον κλίμακα. Ἡ μορφολογία της, παρὰ τὶς ἐπιφυλάξεις, εἶναι καθαρῶς νεοκλασσικὴ.

Ἡ ἐλευθέρη ἐν τῷ χώρῳ πλαστικὴ καὶ πολυεδρικὴ διάταξις της δὲν τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν κλασσικὴν παράδοσιν, ἢ ὅποια τονίζεται ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρος τελειοτάτης κατασκευῆς ἀρχιτεκτονικὰ στοιχεῖα, δάνεια ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ πρότυπα τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος.

Εἰς τὰς ὄψεις τοῦ κτηρίου δὲν ἐπικρατεῖ ἡ ὀριζόντια. Αἱ κάθετοι γραμμαὶ του, σεντίθενται μὲ τὰς ὀριζοντίους καὶ συμπλέκονται μὲ τὰς πλαγίας. Κάποιος ρω-

μαντισμὸς ἐπικρατεῖ χωρὶς νὰ παραβλάπτῃ τὸν βασικὸν κλασσικὸν χαρακτήρα του.

Ἡ πολυεδρική του μορφή, ἀντιτίθεται στὴν σαφῆ καὶ ἀπλήν γεωμετρικὴν προσοψιν τοῦ γειτονικοῦ του κτηρίου τοῦ Πανεπιστημίου, ἔργον Χριστιανοῦ Χάνσεν ἢ τοῦ κτηρίου τῶν Παλαιῶν Ἀνακτόρων, τοῦ Φρειδερίκου Γκαϊρτενρ.

Στὰ δύο αὐτὰ κτήρια τὸ μοναδικὸν ἐπίπεδον τῆς προσόψεώς των, μόλις διακόπτεται ἀπὸ ἓνα κεντρικὸν πρόστυλον. Στὴν Ἀκαδημία, ἀντιθέτως, ἀντὶ τῆς μονοεπιπέδου μορφῆς, ἔχομεν ἔντονον κινητικότητα μαζῶν καὶ ἐπιπέδων, με ζωνρὰς μεταπτώσεις καὶ ἀντιθέτους φωτοσκιάσεις, ἐνῶ συγχρόνως ἀναπτύσσεται ἓνας πλοῦτος ἰδεῶν καὶ παραστάσεων, ὁ ὁποῖος ἁρμονικὰ συντίθεται με τὴν ἄφθονον γλυπτικὴν παρουσίαν.

Ἄλλα αὐτὰ παρασύρουν τὸ μάτι τοῦ θεωμένου, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὴν κρίσιν του καὶ τὴν φαντασίαν του, διὰ νὰ τὸν μεταφέρουν ἔξω ἀπὸ τὴν αἰσθητὴν πραγματικότητα εἰς μίαν πολύφωνον ἁρμονίαν, ὅπου μία ἀπολιθωμένη μουσικὴ διαλαλεῖ τὸν θρίαμβον τοῦ Νεοκλαστικισμοῦ.

Ἄτι δὲ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν εἶναι ἀντίγραφον τοῦ Βουλευτηρίου τῆς Βιέννης, δὲν εἰσθαθεῖ. Καὶ τὰ δύο κτήρια εἶναι ἔργα τοῦ αὐτοῦ Ἀρχιτέκτονος καὶ εἶναι φυσικὸν νὰ ἔχουν κάποια συγγένειαν.

Ἡ Ἀκαδημία ὁμως ὑπερτερεῖ αἰσθητικῶς τοῦ Βουλευτηρίου τῆς Βιέννης, τόσον λόγῳ τῆς πλέον ἀνθρωπίνης κλίμακός της, ἐν σχέσει με τὸ γύρω περιβάλλον, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἁρμονικωτέραν σύνθεσίν της, χάρις στὴν τοποθέτησιν τῶν ἄξόνων τῶν δύο πλαγίων πτερῶν, καθέτως πρὸς τὸν κύριον ἄξονα τῶν Προπυλαίων τοῦ κεντρικοῦ κτηρίου, ἐνῶ στὴν Βιέννη ἢ παραλληλία τῶν τριῶν ἁετωμάτων ἀτονεῖ τὸ ὅλον θέμα.

Πλεονέκτημα ἀκόμη τῆς Ἀκαδημίας εἶναι ὅτι τὰ Προπύλαιά της, ὅπου καὶ ἡ κυρία εἴσοδος, ὑποχωροῦν ὡς πρὸς τὰ ἐπίπεδα τῶν δύο ἐκατέρωθεν πτερῶν, καὶ προσκαλοῦν, τρόπον τινά, τὸν ἐπισκέπτην, ὡς ἐν ἀγκάλῃ, πρᾶγμα πὸν δὲν γίνεται στὸ Βουλευτήριον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ πλέον στερεῖται ἄξονικῆς προσπελάσεως.

Ἡ Γλυπτικὴ τέλος στὴν Ἀκαδημίαν δὲν διακοσμεῖ ἀπλῶς, ἀλλὰ συνεργάζεται καὶ συναγωνίζεται τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν, γεγονός πὸν θέλγει καὶ ξεκουράζει τὸν θεώμενον. Ἀκόμη ἡ Ἀκαδημία περιβάλλεται ἀπὸ πράσινον, πὸν ἀξιοποιεῖ καὶ τονίζει τὴν λευκότητα τοῦ μαρμάρου.

Τὸ κτήριο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν καὶ τοὺς ἐπαίνους ἀξιολόγων Καλλιτεχνῶν καὶ Αἰσθητικῶν, θεωρούμενον ὡς ὑπόδειγμα ρωμαντικοῦ ἑλληνικοῦ Νεοκλαστικισμοῦ.

Ἡ Ἀκαδημία, μαζὶ με τὰ δύο γειτονικά της κτήρια, ἀποκαλούμενα «Τριλογία», εἶναι τὸ μοναδικὸν σημεῖον τῆς Πρωτευούσης, πὸν τῆς προσδίδει αἴγλην εὐρωπαϊκῆς πόλεως.

Εἶναι δὲ τὸ περισσότερον μετὰ τὸν Παρθενῶνα ἐπισκεπτόμενον, θαυμαζόμενον καὶ φωτογραφούμενον κτήριο τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς ξένους.

Εἶναι ὁμοῦ φυσικὸν τὸ κτήριο νὰ ἔχη καὶ ἐπικριτάς. Μεταξὺ τῶν κατηγορῶν του, ἦτο ὁ πολυπράγμων Στρατηγὸς Βίκτωρ Δούσμανης, πὸν τὴν ἀπεκάλεσε «συνουκισμὸν».

Ἄλλοι κατηγοροῦν τὸν ρυθμὸν μὲ τὸν ὁποῖον ἐκτίσθη. Μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἀρχιτέκτων Κίμων Λάσκαρης, ὁ ὁποῖος ἀποκαλεῖ «νοθευμένην» τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν του καὶ δεῖγμα «ἀλαζονείας τοῦ κατεστημένου». Ἐπίσης ὁ Καθηγητὴς Τάκης Μιχαλῆς, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ὅτι ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Ἀκαδημίας, εἶναι «μία ἐπίμονη προσαρμογὴ σὲ μιὰ νεκρὴ μορφολογία». Τέλος ἄλλος σύγχρονος Ἀρχιτέκτων προτείνει τὴν κατεδάφισιν ὅλων τῶν νεοκλασσικῶν κτηρίων!

Τὸ 1884 δύο μεγάλες πυρκαϊῆς πλήττουν τὴν Πρωτεύουσαν.

Ἡ πρώτη τὸν Ἰούλιον στὰ Ἀνάκτορα, ἀπὸ λαμπάδα πὸν εἶχε ξεχάσει ἡ Βασίλισσα Ὁλγα, στὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέα, νῦν μοναδικὴν βυζαντινὴν παρουσίαν μέσα σ' ἓνα κλασσικὸν περιβάλλον. Τὸ πῦρ κατέστρεψε τὴν βορεινὴν πλευρὰν τοῦ κτηρίου, πὸν σύντομα ἀποκαθίσταται, μὲ ἀρκετὰς τροποποιήσεις.

Ἡ δευτέρα, τῆς 9ης Αὐγούστου, ἐξεδηλώθη στὴν παλιὰ Ἀγορὰ στὸ Μοναστηράκι, ὅπου ἐξηφάνισε ὅλα τὰ ξύλινα παρατήρηματά της, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἱστορικὰ θωρικά κτίσματα. Μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν πύργον, ὅπου ὁ Λόδοξος Ἐλγιν εἶχε τοποθετήσει μέγα ρολοῖ πρὸς ἐξευμενισμόν τῶν Ἀθηναίων γιὰ τὶς λεηλασίες του.

Τὴν 21ην τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου 1884, ἀποθνήσκει ἡ Βαρώνη Ἰφιγένεια Σίμωνος Σίνα, μέγα πλῆγμα στὴν οἰκογένειαν, ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη ὑποστῆ ἀλλεπαλλήλους οἰκονομικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἀτυχίας.

Τὸν Ἰούλιον 1884 ὁ Πρωθυπουργὸς Χαρίλαος Τρικούπης ἀναθέτει στὸν Θεόφιλον Χάνσεν τὴν πλήρη μελέτην τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης βάσει προσχεδίου, πὸν εἶχε ἤδη καταρτίσει ἀπὸ τὸ 1858. Ὁ προϋπολογισμὸς της ἔφθανε τὰς 2.800.000 δραχμάς, μὲ χορηγὸς τὸν ζακύνθιον Παναγῆν Βαλλιάνον (1814-1902) καὶ τοὺς ἀδελφούς του. Τὸ κτίσιμο ἄρχισε τὸ 1888 καὶ τελείωσε τὸ 1902. Συμμελετητὴς καὶ Ἐπιβλέπων ἦτο ὁ Ἐρνέστος Τσίλλερ.

Τέλος τοῦ 1885 ὁ Piccarelli παραδίδει ἔτοιμον τὸν ἀνδριάντα τοῦ Σίμωνος Σίνα, πὸν τοποθετεῖται στὴν Αἶθουσα τελετῶν.

Τὸ 1886 ὁ Ἐπαμεινώνδας Λουριώτης κτίζει στὴν γωνίαν Ὁθωνος καὶ Ἀμαλίας μέγαρον μὲ Ἀρχιτέκτονα τὸν γάλλον Eugène Troump καὶ καταστρέφει τὸ ὄραμα τῆς Ἀμαλίας, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ γωνία αὐτὴ ἔπρεπε νὰ ἦτο ὁμοία μὲ τὴν ἀπέναντι τοῦ κτηρίου Δημητρίου, σήμερα ξενοδοχεῖον Μεγάλῃ Βρετανία. Ὁ ἴδιος Ἀρχιτέκτων στὸ-

λισε τὰς Ἀθήνας μὲ ἄλλα ἐξαιρέτα κτήρια, συνεργαζόμενος μὲ τὸν συμπατριώτην του Ριάττ, ὅπως τὸ μέγαρον Ἰ. Βούρου, γωνία Σταδίου καὶ Πλατείας Συντάγματος καὶ τὸ γειτονικὸν του μέγαρον Στεφάνου Σκουλούδη. Ἐπίσης τὸ κτήριο τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Διδότου, πὸ εἶναι τὸ μόνον ἐκ τῶν ἔργων πὸ σῶζεται τοῦ ταλαντοῦχου αὐτοῦ Ἀρχιτέκτονος.

Στὴν Ἀκαδημίαν παραλαμβάνονται καὶ τοποθετοῦνται τὰ ἐπιπλα καὶ οἱ βιβλιοθηκῆς, πού, βάσει σχεδίων τοῦ Τσίλλερ, εἶχαν παραγγελθῆ στὴν Βιέννην.

Τὸ 1887, ἔτοιμη καθ' ὅλα, ἡ Ἀκαδημία, χωρὶς Ἀκαδημαϊκούς, παραδίδεται, τὴν 20ὴν Μαρτίου, μὲ τὰς κλεῖδας τῆς καὶ χωρὶς ἐπισημότητα, ἀπὸ τὸν Ἐρνεστον Τσίλλερ στὸν Πρωθυπουργὸν Χαρίλαον Τρικούπη.

Ἀμέσως ὁ Τρικούπης κάμνει πρότασιν ἀπονομῆς βασιλικοῦ παρασήμου στὸν Χάνσεν, ὁ ὁποῖος εὐχαριστῶν παρεκάλεσε νὰ δοθῆ καὶ στοὺς Τσίλλερ καὶ Γκριπενκερλ.

Τὸ 1888 ὁ Θεόφιλος Χάνσεν, μὲ τὸ τελευταῖον του ταξίδι πὸ κάμνει στὴν Ἑλλάδα φέρνει σχέδιον Μουσείου, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖ παραδόξως καὶ κάκιστα στοὺς νότιους πρόποδες τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀνάμεσα στὰ δύο ἀρχαῖα Θέατρα. Φυσικὰ ἀπορροίπτεται. Παραδίδει ἐπίσης σχέδιον μεγαλοπρεποῦς θεριοῦ βασιλικοῦ Ἀνακτόρου στὸν Πειραιᾶ, πὸ κ' αὐτὸ ποτὲ δὲν ἐξετελέσθη.

Ἐπιστρέφοντας στὴν Βιέννην ὁ Χάνσεν, πὸ ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς καλύτερους Ἀρχιτέκτονας τῆς Εὐρώπης, διορίζεται Καθηγητῆς στὴν Akademie der Bildenden Künste, ἐνῶ συγχρόνως κτίζει ἀρετὰ σημαντικὰ κτήρια. Στὴν Βιέννην κτίζει τὸ Πολυμικὸν Μουσεῖον, σὲ βυζαντινίζοντα ρυθμόν, ἐπίσης τὸ Reichstagsgebäude

Στὸ Βερολίνο μελέτησε τὸ Reichstag καὶ τὸ Museum Inseln (1884-1886).

Τελευταίως χρημάτισε Σύμβουλος σὲ μνημειώδη ἔργα, ὅπως στὰ Δημαρχεῖα Κοπεγχάγης καὶ Ἀμβούργου. Πέθανε στὴν Βιέννην, τὸ 1891, σὲ ἡλικία 78 ἐτῶν.

Κυρίαὶ καὶ Κύριοι,

Αἱ Ἀθηναί, τόσον ὡς πόλις ὅσον καὶ ὡς κοινωνικὸν σύνολον, ἰδιαιτέρως ὠφελήθησαν ἀπὸ τοὺς δύο ἀδελφούς Χάνσεν. Ἐν πρώτοις μὲ τὴν ἀρίστην καὶ καλαισθητὸν τέχνην των, ἔφεραν ἕνα νέον μῆνυμα στὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐτόνωσαν τὴν ἰδιομορφίαν των ὡς πόλεως κλασσικῆς.

Ἐπίσης μὲ τὴν ὑποδειγματικὴν διδασκαλίαν των στὸ Πολυτεχνεῖον ἐδημιούργησαν ἀξίους οἰκοδόμους, αὐτοὺς πὸ ὑλοποίησαν τὰ θαυμαστὰ ἀθηναϊκὰ οἰκοδομήματα τοῦ 19ου αἰῶνος.

Τέλος μὲ τὴν ἄφογον κοινωνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν συμπεριφορὰν των ἐδίδαξαν τὴν στάθμην πὸ ὀφείλει νὰ ἔχη ἕνας Διδάσκαλος καὶ ἕνας Ἐπιστήμων.

Μάθημα πὸ τὴν ἀνάγκην ἔχομεν ἀκόμη καὶ σήμερον.